

Ziņojums

Latvijas vides nevalstisko organizāciju analīze par principa “nenodarīt būtisku kaitējumu” ieviešanu Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna investīcijās un rekomendācijas principa efektīvākai piemērošanai Eiropas Savienības fondos

Biedrība “Zaļā brīvība”

Nodibinājums “Pasaules dabas fonds”

Nodibinājums “Latvijas dabas fonds”

Februāris, 2025

Ziņojums sagatavots projekta “Efektīvs NBK. Principa “nenodarīt būtisku kaitējumu” piemērošanas, ieviešanas un uzraudzības stiprināšana publisko investīciju projektos” ietvaros, ko finansējis ES Atveseļošanas fonds. Finansētājs nav atbildīgs par ziņojuma saturu, par to ir atbildīgi vienīgi ziņojuma autori.

**Pasaules
Dabas
Fonds**

sadarbībā ar

Zaļā brīvība

Finansē
Eiropas Savienība
NextGenerationEU

Satura rādītājs

Satura rādītājs	2
Kopsavilkums	2
Izmantotie jēdzieni un saīsinājumi	3
Ievads	4
Ziņojuma izstrādes mērķis un uzdevumi	5
Pārskats par NBK principu.....	5
Ieskats NBK principa piemērošanā dažādos ES publiskā finansējuma instrumentos	7
NBK principa piemērošana Latvijas Atveseļošanas plānā	8
NBK principa piemērošana: trīs Atveseļošanas plāna investīciju piemēri	9
Pirmās investīcijas analīze: Principa “Nenodarīt būtisku kaitējumu” piemērošana investīcijā “1.3.1.2.i Investīcijas plūdu risku mazināšanas infrastruktūrā”	10
Otrās investīcijas analīze: Principa “Nenodarīt būtisku kaitējumu” piemērošana investīcijā 3.1.1.3.i. “Investīcijas uzņēmējdarbības publiskajā infrastruktūrā industriālo parku un teritoriju attīstīšanai reģionos”	17
Trešās investīcijas analīze: Principa “Nenodarīt būtisku kaitējumu” piemērošana investīcijā “3.1.1.1.i. Valsts reģionālo un vietējo autoceļu tīkla uzlabošana”	25
Rekomendācijas Eiropas Komisijai par turpmāku NBK principa stiprināšanu ES fondos	31
Rekomendācijas NBK principa tālākai piemērošanai ES fondu investīcijās nacionālā līmenī (Latvijā) Eiropas Komisijai par turpmāku NBK principa stiprināšanu ES fondos.....	32

Kopsavilkums

Principu “nenodarīt būtisku kaitējumu” (turpmāk – NBK) Eiropas Savienībā (ES) ieviesa ar mērķi novērst tuvredzīgus finanšu ieguldījumus (t.i., tādas, kas ilgtermiņā varētu nodarīt būtiskus sociālus vai vides kaitējumus), kā arī, lai nodrošinātu, ka ES politika un programmas nerada negatīvu ietekmi uz ES vides mērķiem. ES NBK princips pirmo reizi tika piemērots 2021. gadā kā jauns aizsardzības instruments attiecībā uz ieguldījumiem un reformām valstu Atveseļošanas un noturības plānos. Vēlāk šis princips piemērots arī citos ES fondos, piemēram, Kohēzijas politikas investīcijās. Sagaidāms, ka nākotnē tam būs aizvien lielāka nozīme gan nākamajā ES daudzgadu budžetā, gan banku finansētās investīcijās. Ir nepieciešams novērtēt līdzšinējo pieredzi un analizēt, kā NBK principu ir izdevies īstenot dzīvē ES fondu publiskā finansējuma pārvaldībā. Secinājumi no šādas analīzes var palīdzēt pilnveidot NBK principa piemērošanu gan ES, gan nacionālā līmenī. Šajā ziņojumā trīs Latvijas vides nevalstiskās organizācijas (biedrība “Zaļā brīvība”, Pasaules dabas fonds un Latvijas Dabas fonds) ir sagatavojušas rekomendācijas NBK principa efektīvākai piemērošanai Latvijā un Eiropas Savienībā, balstoties uz analīzi, kas veikta par vides organizāciju izvēlētiem investīcijām Latvijas Atveseļošanas plānā, un organizāciju pieredzi darbā ar ES fondu investīcijām un projektiem. Ziņojumā padziļināti analizētas Latvijas Atveseļošanas plāna investīcijas plūdu risku mazināšanas infrastruktūrā, uzņēmējdarbības publiskajā infrastruktūrā industriālo parku un teritoriju attīstīšanai reģionos, kā arī valsts reģionālo un vietējo autoceļu tīkla uzlabošana. Ziņojumā veikta dokumentu analīze un apkopots investīciju īstenošanā iesaistīto pušu viedoklis un sagatavotas rekomendācijas Eiropas Komisijai par turpmāku NBK

principa stiprināšanu ES fondos, kā arī NBK principa tālākai piemērošanai ES fondu investīcijās nacionālā līmenī.

Izmantotie jēdzieni un saīsinājumi

CFLA - Centrālā finanšu un līgumu aģentūra

EK - Eiropas Komisija

EK tehniskie norādījumi NBK principam - Ja vien nav norādīts citādāk, šajā dokumentā ar to saprotami Eiropas Komisijas izdotie tehniskie norādījumi, kas apraksta, kā NBK principu būtu jāievēro un kā būtu jāveic NBK novērtējumi, īstenojot Atveseļošanas plānu. Tie pirmo reizi publicēti 2021. gadā un papildināti 2023. gada decembrī.¹

ES - Eiropas Savienība

Latvijas Atveseļošanas plāns - Latvijas Nacionālais atveseļošanas un noturības plāns, kuru Latvijas valdība, sadarbojoties ministrijām, sagatavoja 2021. gadā, un kuru apstiprināja Eiropas Komisija.² Šādus plānus veidoja visas ES dalībvalstis, lai saņemtu ES Atveseļošanas un noturības mehānisma finansējumu. Plāns paredz atbalstu sešās jomās - klimata mērķu sasniegšanā, enerģētikas sektora transformācijā, digitālajā transformācijā, nevienlīdzības mazināšanā, ekonomikas transformācijā un produktivitātes reformās, veselības nozarē, likuma varas stiprināšanā. Latvijai šī plāna ietvaros piešķirts finansējums 1.97 miljardu EUR apmērā. 2023. gadā plānam tika veikti grozījumi līdz ar *RePower* nodaļas pievienošanu, kas veica izmaiņas plānā ar mērķi izbeigt atkarību no Krievijas fosilajām degvielām, taupot enerģiju, dažādojot piegādes un paātrinot pāreju uz tīru enerģiju.³ Līdz ar šīm izmaiņām tika koriģētas arī citas investīcijas, kurām atjaunoti arī NBK novērtējumi.

Ūdens struktūrdirektīva⁴ - nosaka pamatsistēmu iekšējo virszemes ūdeņu, pārejas ūdeņu, piekrastes ūdeņu un gruntsūdeņu aizsardzībai. Tās mērķis ir nepieļaut un samazināt piesārņojumu, veicināt ilgtspējīgu ūdens izmantošanu, aizsargāt un uzlabot ūdens vidi un mazināt plūdu un sausuma ietekmi. Tās vispārējais mērķis ir panākt visu ūdeņu labu ekoloģisko stāvokli. Tādēļ dalībvalstīm tiek prasīts sagatavot upju baseinu apsaimniekošanas plānus, kuru pamatā ir dabiskie upju ģeogrāfiskie baseini, un arī izstrādāt konkrētu pasākumu programmas nosprausto mērķu sasniegšanai.⁵

MK - Latvijas Republikas Ministru Kabinets

NBK novērtējums - Principa “Nenodarīt būtisku kaitējumu” novērtējums, kuru obligāti ir jāveic investīcijām vai investīciju programmām noteiktos Eiropas Savienības fondos, piemēram Atveseļošanas fondā vai Kohēzijas politikas fondos.

¹ Eiropas Komisija, [COMMISSION NOTICE: Technical guidance on the application of ‘do no significant harm’ under the Recovery and Resilience Facility Regulation](#), Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 11.10.2023

² [Latvijas Atveseļošanas un noturības plāns](#), *esfondi.lv*, 14.06.2021

³ [Latvijas Atveseļošanas un noturības plāna papildinājums](#), *esfondi.lv*, 15.11.2023

⁴ Eiropas Parlamenta un Padome, [Direktīva 2000/60/EK \(2000. gada 23. oktobris\), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā](#), Eiropas Savienības tiesību aktu portāls, 23.10.2000

⁵ Eiropas Parlaments, [Ūdeņu aizsardzība un apsaimniekošana](#), Eiropas Savienības faktu lapas, 04.2024

Taksonomijas regula - Regula (ES) 2020/852 par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai⁶, kas ES tiesību ietvarā klasificē, kādas investīcijas (privātās vai publiskās) ir atzīstamas par ilgtspējīgām. Uz regulu atsaucas gan ES publisko finansējumu gan komerciālās investīcijas regulējošie tiesību akti un politikas dokumenti.

VARAM - Latvijas Republikas Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija (kādreiz - Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija).

Ievads

Principu “nenodarīt būtisku kaitējumu” (*angl.* – Do No Significant Harm, saīsināti – *DNSH*, saīsināti latviski un turpmāk tekstā – NBK princips) Eiropas Savienībā (ES) ieviesa, lai novērstu tuvredzīgus finanšu ieguldījumus: tādus, kas ilgtermiņā varētu nodarīt būtiskus sociālus vai vides kaitējumus, kā arī lai nodrošinātu, ka ES politika un programmas nerada negatīvu ietekmi uz ES vides mērķiem. Šādā veidā Zaļā kursa vienošanās tiek īstenota realitātē, nodrošinot, ka vienoti principi tiek ievēroti dažādās ES iniciatīvās.⁷

Pirmās atsaucēs uz NBK principu kā tas šobrīd tiek izmantots ES politikas kontekstā parādījās ES instrumentos, kas saistīti ar privāto finansējumu. Eiropas Savienības publiskajam finansējumam princips pirmo reizi tika piemērots 2021. gada februārī kā jauns aizsardzības instruments attiecībā uz ieguldījumiem un reformām valstu Atvēršanas un noturības plānos, kas veidoti Atvēršanas un noturības mehānisma (turpmāk - (Atvēršanas fonds) finansējuma izlietošanai.

Vēlāk to piemēroja arī citās programmās, piemēram, Kohēzijas politikas investīcijās ES fondu 2021.–2027. gada plānošanas periodam (Kohēzijas fondam, Eiropas Reģionālās attīstības fondam, arī Taisnīgas pārkārtošanās fondam).

Šobrīd ir skaidrs, ka nākotnē principam būs vēl lielāka loma. Arī jaunajam Sociālā klimata fondam, kas darbosies no 2026. līdz 2032. gadam un atbalstīs sociāli visneaizsargātākās sabiedrības grupas, piemēram mazaizsargātas māsaiņniecības, kā arī mikrouzņēmumus un transporta lietotājus,⁸ 2024. gadā noslēdzās NBK principa piemērošanas vadlīniju sabiedriskā apspriešana.⁹ No Eiropas Komisijas vairākkārt neoficiāli ir izskanējis, ka nākamajā daudzgadu budžetā principa piemērošana tiks attiecināta saskaņotāk uz visu ES daudzgadu budžetu.¹⁰ Ir ticams, ka nākotnē NBK principu ES fondos piemēros, konkrētāk definējot prasības dažādām nozarēm – līdzīgi, kā tas ir darīts Sociālā Klimata fonda NBK principa piemērošanas vadlīniju melnrakstā.

NBK princips tiek piemērots noteiktos ES fondos jau vairākus gadus, un ES dalībvalstīs, tostarp arī Latvijā, ir uzkrājusies nozīmīga pieredze. Ir nepieciešams novērtēt līdzšinējo pieredzi un analizēt, kā NBK principu ir

⁶ Eiropas Parlaments un Padome, [Regula \(ES\) 2020/852 \(2020. gada 18. jūnijs\) par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai un ar ko groza Regulu \(ES\) 2019/2088 \(Dokuments attiecas uz EEZ\)](#), *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 22.6.2020

⁷ Eiropas Komisija, [EU taxonomy for sustainable activities](#), *Eiropas Komisijas portāls*

⁸ Eiropas Parlaments, [Sociālais klimata fonds: Parlamenta idejas taisnīgai enerģētikas pārkārtošanai](#), *Eiropas Parlamenta portāls*, 04.07.2023

⁹ Eiropas Komisija, [Consultation on the application of the “DNSH” principle under the Social Climate Fund](#), *Eiropas Komisijas portāls*, *skatīts* 09.02.2025

¹⁰ Piemēram, šāds mērķis ir iestrādāts nesen pieņemtajā [Eiropas Parlamenta un Padomes 2024.gada 23.septembra Regula \(ES, Euratom\) 2024/2509 par finanšu noteikumiem, ko piemēro Savienības vispārējam budžetam \(pārstrādāta redakcija\)](#), jeb t.s. Finanšu regulā, 33. pantā

izdevies īstenot dzīvē ES fondu publiskā finansējuma pārvaldībā. Secinājumi no šādas analīzes var palīdzēt pilnveidot NBK principa piemērošanu gan ES, gan nacionālā līmenī.

Ziņojumā aprakstīto izpēti vides organizācijas veica par izpētes objektu izvēloties trīs investīcijas no Latvijas Atveseļošanas plāna. Balstoties uz veikto dokumentu caurskatīšanu, intervijām ar iesaistītajām pusēm un analīzes veicēju – vides nevalstisko organizāciju – secinājumiem par NBK principa piemērošanu izvēlētajās investīcijās, ir sagatavotas rekomendācijas par efektīvāku NBK principa ieviešanu un piemērošanu gan Eiropas Savienībā, gan Latvijā.

Analīzi un rekomendācijas sagatavojušas vides un dabas aizsardzības nevalstiskās organizācijas – biedrība “Zaļā brīvība”, nodibinājums “Latvijas Dabas fonds” un nodibinājums “Pasaules dabas fonds” (turpmāk – vides organizācijas).

Ziņojuma izstrādes mērķis un uzdevumi

Ziņojuma izstrādes mērķis:

Sniegt rekomendācijas principa “nenodarīt būtisku kaitējumu” efektīvākai piemērošanai Latvijā un Eiropas Savienībā, balstoties uz analīzi, kas veikta par vides organizāciju izvēlētajām investīcijām Latvijas Atveseļošanas plānā, un organizāciju pieredzi darbā ar ES fondu investīcijām un projektiem.

Uzdevumi:

1. Padziļināti izpētīt trīs vides organizāciju izvēlētas investīcijas ar potenciāli lielāku ietekmi uz ES vides mērķu sasniegšanu, veicot dokumentu analīzi un apkopojot investīciju īstenošanā iesaistīto pušu viedokli,
2. Balstoties uz iegūtajām atziņām, sniegt rekomendācijas efektīvākai NBK principa piemērošanai Eiropas Savienībā un Latvijā.

Pārskats par NBK principu

Principa koncepts pirmo reizi parādījās divās regulās: regulā (ES) 2019/2088 par informācijas atklāšanu, kas saistīta ar ilgtspēju finanšu pakalpojumu nozarē – konkrēti 2. Panta 17. punktā, kas definē ilgtspējīgu ieguldījumus¹¹, kā arī regulā (ES) 2020/852 par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai¹² (turpmāk - Taksonomijas regula), tās 17. pantā, kas definē sešus ES vides mērķus, kuru izpildei investīcija nedrīkst nodarīt būtisku kaitējumu, lai to varētu atzīt par saskanīgu ar šo regulu.

Šie vides mērķi ir:

1. Klimata pārmaiņu mazināšana;
2. Pielāgošanās klimata pārmaiņām;
3. Ilgtspējīga ūdens un jūras resursu izmantošana un aizsardzība;
4. Aprites ekonomika, tostarp atkritumu rašanās novēršana un otrreizējā pārstrāde;

¹¹ Eiropas Parlaments un Padome. [Eiropas Parlamenta un Padomes regula 2019/2088 \(2019. gada 27. novembris\) par informācijas atklāšanu, kas saistīta ar ilgtspēju, finanšu pakalpojumu nozarē \(Dokuments attiecas uz EEZ\)](#). *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*

¹² ES tiesību aktu portāls, [Eiropas Parlamenta un Padomes Regula \(ES\) 2020/852 \(2020. gada 18. jūnijs\) par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai un ar ko groza Regulu \(ES\) 2019/2088 \(Dokuments attiecas uz EEZ\)](#), *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*

5. Piesārņojuma novēršana un kontrole;
6. Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana.

Atbilstoši Taksonomijas regulai, ekonomiskajai aktivitātei, lai to uzskatītu par ilgtspējīgu no vides viedokļa, būtiski jāveicina vismaz viena augstāk minētā mērķa sasniegšanu, vienlaikus būtiski nekaitējot nevienam citam vides mērķim. Taksonomijas regulas 17. pantā ir precizēts, kas tiek uzskatīts par būtisku kaitējumu katram no šiem vides mērķiem:

a) klimata pārmaiņu mazināšanai, ja minētās darbības rezultātā rodas ievērojamas siltumnīcefekta gāzu emisijas;

b) spējai pielāgoties klimata pārmaiņām, ja minētās darbības rezultātā rodas vēl nelabvēlīgāka ietekme uz pašreizējo klimatu un gaidāmo nākotnes klimatu, uz pašu darbību vai uz iedzīvotājiem, dabu vai aktīviem;

c) ilgtspējīgai ūdens un jūras resursu izmantošanai un aizsardzībai, ja minētā darbība kaitē:

i) ūdensobjektu labam stāvoklim vai to labam ekoloģiskajam potenciālam, ieskaitot virszemes ūdeņus un gruntsūdeņus

vai

ii) jūras ūdeņu labam vides stāvoklim;

d) aprites ekonomikai, tostarp atkritumu rašanās novēršanai un otrreizējai pārstrādei, ja:

i) minētās darbības rezultātā vienā vai vairākos produktu aprites cikla posmos rodas būtiski efektivitātes trūkumi materiālu izmantošanā vai tādu dabas resursu tiešā vai netiešā izmantošanā kā neatjaunojami energoresursi, izejvielas, ūdens un zeme, tostarp produktu ilgizturības, remontējamības, modernizējamības, atkārtotas lietojamības vai otrreizējas pārstrādājamības ziņā;

ii) minētās darbības rezultātā būtiski palielinās atkritumu rašanās, sadedzināšana vai apglabāšana, izņemot nepārstrādājamu bīstamo atkritumu sadedzināšanu;

vai

iii) atkritumu ilgtermiņa apglabāšana var radīt būtisku un ilgtermiņa kaitējumu videi;

e) piesārņojuma novēršanai un kontrolei, ja minētās darbības rezultātā būtiski palielinās piesārņotāju emisijas gaisā, ūdenī vai zemē salīdzinājumā ar situāciju pirms darbības sākšanas;

f) bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzībai un atjaunošanai, ja minētā darbība:

i) būtiski kaitē ekosistēmu labam stāvoklim un izturētspējai;

vai

ii) kaitē dzīvotņu un sugu, tostarp Savienības nozīmes dzīvotņu un sugu, aizsardzības statusam.¹³

¹³ [Eiropas Parlamenta un Padomes regula \(ES\) 2020/852 \(2020. gada 18. jūnijs\) par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai un ar ko groza Regulu \(ES\) 2019/2088. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis.](#)

Var nosacīti izdalīt divas pakāpes, kādās ES finanšu instrumentos piemēro NBK principu. Augstāk minētos Taksonomijas regulas 17. pantā definētos kritērijus var pieņemt par pirmo pakāpi. Otrā pakāpe, kurā kritēriji aprakstīti jau konkrētāk, norādot noteiktas, absolūtas robežvērtības un citas papildu prasības katra vides mērķa sasniegšanai, ir definēta Taksonomijas regulas deleģētajos aktos – tehniskās pārbaudes kritērijos.¹⁴ Atšķirība starp abām pakāpēm ir svarīga, jo vairāki ES dokumenti un finanšu instrumenti (sevišķi fondu finansējumā) piemin vai piemēro NBK principu pirmajā pakāpē (17. panta izpratnē), neprasot deleģētajos aktos norādīto tehnisko pārbaudes kritēriju obligātu izpildi, kas ir svarīgi privāto investīciju klasifikācijā ES ilgtspējīgu finanšu ietvarā, kontekstā ar ES publisko banku sniegtajiem aizdevumiem, un tml.

Ieskats NBK principa piemērošanā dažādos ES publiskā finansējuma instrumentos

Starp dažādiem ES instrumentiem un publiskā finansējuma fondiem manāmi atšķiras NBK principa piemērošanas veids.

ES Taksonomijā, kas ir ekonomisko aktivitāšu klasifikācijas sistēma un pati par sevi nenosaka kāda konkrēta finansējuma sadali, NBK princips ir viens no stūrakmeņiem. Tajā vides mērķu tehniskās pārbaudes kritēriju izpilde ir obligāta, lai ekonomisko darbību varētu klasificēt kā vides ziņā ilgtspējīgu. Šī atbilstība nereti ir sevišķi svarīga lieliem uzņēmumiem, kuri ir saistoša, piemēram, Nefinanšu pārskatu sniegšanas direktīvai (2014/95/ES)¹⁵ vai Korporatīvās ilgtspējas ziņošanas direktīvai (2022/2464)¹⁶ kas pieņemta salīdzinoši nesen, 2022. gadā. Sagaidāms, ka tuvā nākotnē atbilstība ES Taksonomijai kļūs būtiskāka plašākam uzņēmumu lokam dažādos sektoros, kļūstot par arvien svarīgāku faktoru arī banku aizdevumos un investoru piesaistē.

Eiropas Reģionālā attīstības fonda, Kohēzijas fonda un Taisnīgas Pārkārtošanās fonda gadījumā NBK tiek piemērots kā horizontāls princips, taču obligāti un tiešā veidā NBK principa ievērošana ir jāvērtē tikai specifisko atbalsta mērķu līmenī,¹⁷ norādot konkrētus pasākumus, taču vispārīgā un apkopotā veidā. Attiecībā uz Kohēzijas politiku Eiropas Komisija ir uzsvērusi, ka dalībvalstu atbildība ir finansēt tikai tādas rīcības, kas ir saskaņā ar NBK principu, un no EK puses nav obligātu prasību pēc NBK principa atbilstības pārbaudēm projektu līmenī. Tomēr dalībvalstis var, lai nodrošinātu atbilstību, ietvert NBK principus projektu atlases kritērijos,¹⁸ kas noteikti ir atzīstama par vēlamu praksi, un ko Latvijas ministrijas vairākos gadījumos ir ļoti veiksmīgi īstenojušas. Atvēršanas fonda gadījumā NBK novērtējumi tiek veikti konkrētām investīcijām (katrai atsevišķi). NBK principa ievērošana Atvēršanas fondā apskatīta izvērstāk nākamajā nodaļā.

Atšķirīgā NBK principu piemērošana dažādos finansēšanas instrumentos un apstākļi, ka NBK princips ir ieviests salīdzinoši nesen, bieži rada neizpratni un atšķirīgas interpretācijas gan ministriju ierēdņu, gan finansējuma saņēmēju vidū par to, kā kurā gadījumā princips pareizāk piemērojams. Par NBK principa ieviešanas uzraudzību atbilstoši attiecīgās iestādes pārraudzībā esošajiem atbalsta mērķiem un saņemtajam finansējumam 2021.–2027. gada ES fondu plānošanas periodā Latvijā ir noteiktas par investīciju specifisko

¹⁴ Eiropas Komisija, [Implementing and delegated acts - Taxonomy Regulation](#), *Eiropas Komisijas portāls*

¹⁵ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/95/ES \(2014. gada 22. oktobris \), ar ko groza Direktīvu 2013/34/ES attiecībā uz noteiktu lielu uzņēmumu un grupu nefinanšu un daudzveidības informācijas atklāšanu](#), *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*

¹⁶ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva \(ES\) 2022/2464 \(2022. gada 14. decembris\), ar ko attiecībā uz korporatīvo ilgtspējas ziņu sniegšanu groza Regulu \(ES\) Nr. 537/2014, Direktīvu 2004/109/EK, Direktīvu 2006/43/EK un Direktīvu 2013/34/ES](#), *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*

¹⁷ Eiropas Komisija, [Commission explanatory note: Application of the “Do no significant harm” principle under Cohesion policy](#), *National Agency for Active Labour Policies (Italy)*, 27.09.2021

¹⁸ Ibid.

atbalsta mērķu sasniegšanu atbildīgās iestādes.¹⁹ Vairākas ES dalībvalstis ir izstrādājušas savas papildu vadlīnijas NBK principa ieviešanai.²⁰ Pēc ekspertu rekomendācijām²¹ būtu ieteicams deleģēt konsultatīvo lomu par NBK principa pareizu piemērošanu vienai noteiktai valsts iestādei. Latvijā līdz šim šādas pārvaldības modelis nav ieviests.

NBK principa piemērošana Latvijas Atveseļošanas plānā

To, kā NBK principu būtu jāievēro un kā būtu jāveic NBK novērtējumi, īstenojot Atveseļošanas plānu, Eiropas Komisija ir aprakstījusi tehniskajos norādījumos, kas pirmo reizi publicēti 2021. gadā un papildināti 2023. gada decembrī (turpmāk - EK tehniskie norādījumi NBK principam).²²

Atveseļošanas fondam NBK princips ir viens no pamata principiem, kā tas ir nepārprotami norādīts Eiropas Parlamenta un Padomes regulas (ES) 2021/241 (2021. gada 12. februāris), ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu (turpmāk - Atveseļošanas fonda regula), 5. pantā. Principa izpilde ir priekšnoteikums finansējuma saņemšanai un attiecināšanai visām reformām un investīcijām.²³ Tas ir uzsvērts arī Eiropas Padomes lēmumā par Latvijas Atveseļošanas fonda plāna izvērtējuma apstiprināšanu,²⁴ un uz to norāda parakstītā vienošanās starp Latvijas Republiku un Eiropas Komisiju. Vienošanās pielikumos, kur aprakstīti investīciju sasniedzamie mērķi un indikatori, ir iekļautas konkrētas prasības no NBK novērtējumos solītā, kā tas ir, piemēram, vēlāk aprakstītās plūdu risku mazināšanas investīciju gadījumā.²⁵

NBK novērtējums tika veikts visām investīcijām, taču daudzām investīcijām novērtējumi ir īsi, jo faktiskā ietekme uz vidi tām pēc būtības ir minimāla. Gadījumos, kur ne pie viena no sešiem vides mērķiem NBK novērtējumu tabulā nav atzīmējams, ka investīcijai būtu vajadzīgs padziļināts novērtējums, ir pieļaujams, ka tiek veikts tā sauktais vienkāršotais novērtējums. Latvijas Atveseļošanas plānā tāds ir veikts, piemēram, investīcijai “2.2.1.5.i. Mediju nozares uzņēmumu digitālās transformācijas veicināšana” vai “2.3.1.3.i. Pašvadītas IKT speciālistu mācību pieejas attīstība”. Lai drīkstētu veikt vienkāršoto novērtējumu, kā pamatojums var būt atbilstība tehniskās pārbaudes kritērijiem par “būtisku ieguldījumu” Taksonomijas regulas vides mērķu sasniegšanā (vismaz vienam vides mērķim). Ja, atbilstoši Atveseļošanas fonda regulā ietvertajiem principiem, investīcijas īstenošana dod simtprocentīgu pienesumu konkrēta vides mērķa sasniegšanai, to pieņem par atbilstošu NBK principam konkrētajam vides mērķim, taču novērtējums joprojām ir jāveic attiecībā uz pārējiem vides mērķiem.²⁶

EK tehniskajos norādījumos NBK principam minēts, ka, plānojot Atveseļošanas fonda investīcijas, jāņem vērā, lai tās nākotnē neveicinātu negatīvas ietekmes netieši, piemēram, ilgāku atkarību no fosilajiem resursiem.

¹⁹ Ministru Kabinets, [MK noteikumi nr. 408 \(13.07.2023\). Kārtība, kādā Eiropas Savienības fondu vadībā iesaistītās institūcijas nodrošina šo fondu ieviešanu 2021.–2027. gada plānošanas periodā](#), *Latvijas Republikas tiesību aktu portāls*.

²⁰ Eiropas Komisija, [Do No Significant Harm \(DNSH\) Guidelines for Implementing the Green Transition in Finland](#), *Eiropas Komisijas portāls*, 2022. gads

²¹ Trinomics B.V., [DNSH governance aspects: Supplementing information and recommendations to the National Guidelines on the Application of the DNSH](#), *Trinomics B.V.*, 05.03.2024

²² Eiropas Komisija, [COMMISSION NOTICE: Technical guidance on the application of ‘do no significant harm’ under the Recovery and Resilience Facility Regulation](#), *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 11.10.2023

²³ [Eiropas Parlamenta un Padomes regula \(ES\) 2021/241 \(2021. gada 12. februāris\), ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu](#), *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*

²⁴ Eiropas Padome, [Eiropas Padomes 2021.gada 6.jūlija lēmums par Latvijas Atveseļošanas fonda plāna izvērtējuma apstiprināšanu](#), *esfondi.lv*, 08.12.2023

²⁵ [Recovery and Resilience Facility Operational arrangements between the European Commission and Latvia](#), 16.02.2022, *Latvijas Vēstnesis*, 16.02.2022

²⁶ Eiropas Komisija, [COMMISSION NOTICE: Technical guidance on the application of ‘do no significant harm’ under the Recovery and Resilience Facility Regulation](#), *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 11.10.2023

Situācijās, kurās investīcijas tomēr var veicināt CO₂ emitēšanu vai citādi kaitēt vides mērķu sasniegšanai, var būt pieļaujams, ka negatīvo ietekmi kompensē ar citām investīcijām, tām kļūstot par papildinošām,²⁷ kā tas ir darīts, piemēram, zemāk aprakstītajā reģionālo autoceļu atjaunošanas gadījumā, kur investīcijas NBK novērtējumā ir uzsvērts, ka emisiju apjoms tiks mazināts, piemēram, atbalstot bezemisiju transportlīdzekļu iegādi sabiedriskā transporta nodrošināšanai.

NBK principa piemērošana: trīs Atveseļošanas plāna investīciju piemēri

Lai pētītu NBK principa piemērošanu investīcijās Latvijā, vides organizācijas izvēlējās trīs investīcijas no Latvijas Atveseļošanas plāna. Investīcijas tika novērtētas pēc to rakstura un apjoma, un tika atlasītas tās trīs investīcijas, kuras ir saistītas ar potenciāli lielāku ietekmi uz vidi, dabu, klimatu un aprites ekonomikas īstenošanu. Izvēlētās investīcijas kalpo par piemēru, lai analizētu principa “nenodarīt būtisku kaitējumu” piemērošanas efektivitāti. Visām atlasītajām investīcijām tika veikti padziļināti NBK novērtējumi, nevis vienkāršotie novērtējumi (atbilstoši EK tehniskajiem norādījumiem NBK principam).

Šīs investīcijas ir:

- 1.3.1.2.i Investīcijas plūdu risku mazināšanas infrastruktūrā, t.sk polderu sūkņu staciju atjaunošana, aizsargdambju atjaunošana, potamālo upju regulēto posmu atjaunošana;
- 3.1.1.3.i Investīcijas uzņēmējdarbības publiskajā infrastruktūrā industriālo parku un teritoriju attīstīšanai reģionos;
- 3.1.1.1.i Valsts reģionālo un vietējo autoceļu tīkla uzlabošana.

Katras investīcijas analīze apkopota sekojošā viedā:

- 1) Sadaļā “investīcijas apraksts” sniegta vispārēja informācija par investīciju un vides organizācijām pieejamā papildinformācija,
- 2) Sadaļā “Investīcijas “nenodarīt būtisko kaitējumu” novērtējuma apraksts un analīze” veikta dokumentāla izpēte par investīciju, analizējot Latvijas Atveseļošanas plānam pievienotos NBK novērtējumus, investīciju īstenošanas noteikumus, iepirkumus un citus saistītos, publiski pieejamos dokumentus. Šajā izpētē tiek akcentētas potenciālās problēmas vides, klimata un dabas aizsardzības kontekstā.
- 3) Sadaļā “Galvenās iesaistīto pušu sniegtās atziņas un secinājumi” apkopoti investīcijā iesaistīto pušu vērtējumu par investīcijas ieviešanu un NBK principa pielietošanu investīcijā, kā arī (kur attiecināms) - Atveseļošanas plāna ieviešanā kopumā. Iesaistīto pušu vērtējums iegūts, veicot kvalitatīva rakstura intervijas tiešsaistē ar uzrunāto iesaistīto pušu pārstāvjiem, kuri ir piedalījušies dažādās izvēlēto investīciju ieviešanas stadijās.
- 4) Sadaļā “Vides organizāciju secinājumi par NBK principa ievērošanu šīs investīcijas ieviešanā” apkopoti vides organizāciju secinājumi, kas izdarīti, balstoties uz veikto dokumentālo izpēti un analīzi, kā arī vērtējot iesaistīto pušu viedokļus.

²⁷ Eiropas Komisija, [COMMISSION NOTICE: Technical guidance on the application of ‘do no significant harm’ under the Recovery and Resilience Facility Regulation](#), Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 11.10.2023

Pirmās investīcijas analīze: Principa “Nenodarīt būtisku kaitējumu” piemērošana investīcijā “1.3.1.2.i Investīcijas plūdu risku mazināšanas infrastruktūrā”

Investīcijas apraksts:

Investīcija "1.3.1.2.i. Investīcijas plūdu risku samazināšanas infrastruktūrā" ir iekļauta Latvijas Atveseļošanas plāna 1. komponentē “Klimata pārmaiņas un vides ilgtspēja”, reformā 1.3.1.r. “Katastrofu pārvaldības sistēmas adaptācija klimata pārmaiņām, glābšanas un ātrās reaģēšanas dienestu koordinācijai”.

Tā paredz regulēto posmu atjaunošanu lēni plūstošajās upēs, kā arī polderu sūkņu staciju un aizsargdambju atjaunošanu. Plānoto investīciju mērķis ir stimulēt pielāgošanās klimata pārmaiņu pasākumus atbilstoši nacionālajām programmām, mazinot riskus visām uzņēmējdarbības formām applūstošajās teritorijās.²⁸

Ieguldījuma mērķis ir saprotams, jo tiek prognozēts, ka klimata pārmaiņas ievērojami palielinās plūdu riskus nākotnē. Tiek solīts, ka pretplūdu aizsardzības pasākumi, kas veikti klimata pārmaiņu seku mazināšanai, nekaitēs ekosistēmām un bioloģiskajai daudzveidībai.

Par investīcijas ieviešanu atbildīga ir Zemkopības ministrija, kas ir sagatavojusi investīciju regulējošos MK noteikumus²⁹, NBK novērtējumus un citu dokumentāciju, kā arī rūpējusies par izmaiņu saskaņošanu investīcijas ieviešanas gaitā. Investīcijas ieviešanu, atbilstoši investīciju regulējošajiem MK noteikumiem uzrauga ZM padotības iestāde - Lauku atbalsta dienests. Šīs investīcijas īstenotājs ir valsts SIA “Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi” (ZMNĪ), kam, saskaņā ar Meliorācijas likuma 19. pantu, noteikts nodrošināt valsts meliorācijas sistēmu un valsts nozīmes meliorācijas sistēmu būvniecību, uzturēšanu un ekspluatāciju. ZMNĪ polderu sūkņu staciju, valsts nozīmes ūdensnoteku un aizsargdambju atjaunošanu un pārbūvi veic galvenokārt izmantojot ES fondus.

Saskaņā ar Latvijas Atveseļošanas un noturības plānu šīs investīcijas finansējums Latvijas Atveseļošanas fondā ir 32,967 miljoni eiro, un pirmajā plāna versijā bija plānots aizsargāt 59 000 hektāru zemes no plūdiem. Tomēr ieviešanas gaitā investīcijā tika ieviestas būtiskas izmaiņas. Sākotnējais 29 objektu saraksts, kas tika pievienots Latvijas Atveseļošanas un noturības plānam, ietvēra deviņu sūkņu staciju pārbūvi, 15 aizsargdambju un piecu lēni plūstošu upju regulēto posmu atjaunošanu. Tomēr pēc izmaiņām 2023. gadā, atjaunošana un pārbūve ir plānota 21 infrastruktūras objektā, kas, atbilstoši ar investīcijas īstenotāju paustajam, samazinās plūdu riskus 15 363 hektāros zemes līdz 2026. gadam. Saraksts šobrīd izslēdz gandrīz visas lēni plūstošās, taisnotās upes (izņemot vienu) un galvenokārt koncentrējas uz sūkņu staciju un aizsargdambju atjaunošanu. Galvenais izmaiņu pamatojums (visnotaļ saprotami) bija izmaksu sadārdzinājums, taču jāpiebilst, ka investīcijas plānošanas un ieviešanas procesā norisinājās vairākas diskusijas starp īstenotāju, vides nevalstiskajām organizācijām un Eiropas Komisiju.³⁰

Pirmās iebildes izteica Vides konsultatīvā padome sākotnējos Latvijas Atveseļošanas plāna izstrādes posmos, tostarp norādot uz augstiem riskiem Natura 2000 teritorijās esošajām dabas vērtībām (galvenokārt, mitrājiem),

²⁸ [Latvijas Atveseļošanas fonda plāns](#), 238. punkts, *esfondi.lv*, 14.06.2021

²⁹ MK noteikumi Nr. 392 “[Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna 1. komponentes "Klimata pārmaiņas un vides ilgtspēja" 1.3. reformu un investīciju virziena "Pielāgošanās klimata pārmaiņām" 1.3.1.2.i. investīcijas "Investīcijas plūdu risku mazināšanas infrastruktūrā" īstenošanas noteikumi" \(13.07.2023\)](#), *Latvijas Republikas tiesību aktu portāls*

³⁰ [Latvijas Atveseļošanas un noturības plāna papildinājums](#), *esfondi.lv*, 15.11.2023, 60. lpp.

iespējami negatīvo ietekmi uz ūdeņu kvalitāti un citiem riskiem.³¹ Šīs iebildes tika daļēji uzklautas, un riskantākie projekti Natura 2000 teritorijās tika izslēgti no investīcijas vēl pirms Atvēršanas plāna pieņemšanas, tā izstrādes stadijā.

Tomēr Latvijas Atvēršanas plāna grozījumos, kas tika iesniegti kopā ar REPowerEU nodaļu, tika pievienoti vairāki jauni projekti, tostarp, pēc vides organizāciju domām, potenciāli problemātisks projekts – Bolupes ūdensnotekas atjaunošana. Vēlāk šis projekts gan tomēr tika izslēgts, ņemot vērā bažas par ietekmi uz vidi (iebildumi no vides NVO un jautājumi no EK) un, visticamāk, arī laika trūkumu projekta īstenošanai, jo dēļ daudzajiem iesniegtajiem viedokļiem arī valsts iestādes kavējās ar vides prasību noteikšanu.

Investīcijas “nenodarīt būtisko kaitējumu” novērtējuma apraksts un analīze

Kopējais NBK novērtējums plūdu risku mazināšanas investīcijai tika pievienots pirmajai Latvijas Atvēršanas plāna versijai. Reizē ar *RePower* nodaļas apstiprināšanu 2023. gadā tas tika arī atjaunināts ar individuāliem novērtējumiem trijām projektu kategorijām – sūkņu staciju pārbūvei, aizsargdambju atjaunošanai un lēni plūstošu upju regulēto posmu atjaunošanai. Individuālie NBK novērtējumi tika veikti arī katram projektam, un pievienoti gan sākotnējā plāna versijai, gan grozījumiem, tomēr tie galvenokārt atkārtoja solījumus, kas novērtējumos sniegti par investīciju kopumā, tāpēc tālāk apskatīti kopējie novērtējumi.

Ņemot vērā šī ieguldījuma (meliorācijas kopumā) sarežģīto raksturu un iespējamo ietekmi uz ūdeņu kvalitāti un dabu³², NBK novērtējumi bija “drosmīgi”, apgalvojot, ka negatīvas ietekmes nebūs vai tā tiks novērsta.

Attiecībā uz klimata pārmaiņu mazināšanas mērķiem, visām trim projektu kategorijām bija norādīts, ka tās neatstās būtisku ietekmi uz klimata pārmaiņām, ņemot vērā infrastruktūras kopējo dzīves ciklu. Pēc vides organizāciju domām, šāds vērtējums attiecībā uz materiāliem un resursiem, kas izmantoti pašas infrastruktūras atjaunošanā, varētu būt realists. Tomēr lēni plūstošo upju regulēto posmu atjaunošanai varētu būt ietekme uz klimata pārmaiņām, ja ūdensnoteku atjaunošanas rezultātā taisnotajām upēm ir pieguļošas lauksaimniecības zemes organiskajās augsnēs, kurās izmainoties hidroloģiskajam režīmam, teorētiski var izmainīties arī SEG emisiju bilance.³³

Sadaļa “Ūdens un jūras resursu ilgtspējīga izmantošana un aizsardzība”, kurā būtu jānovērtē investīcijas ietekme uz ūdens objektu ekoloģisko stāvokli, visiem trim investīciju veidiem sadaļa ir aizpildīta identiski. Ir uzsvērts, ka:

- atjaunojot valsts nozīmes ūdensnotekas, tiks uzlabotas nokrišņu novadīšanas spējas,
- nav paredzēts veidot jaunas valsts nozīmes ūdensnotekas, tikai atjaunotas esošās,
- nav paredzams, ka investīcija kaitēs ūdens un jūras resursu ilgtspējīgai izmantošanai un aizsardzībai, kas pamatots ar to, ka “piesārņojošās vielas mazāk noplūdis virszemes ūdeņos un gruntsūdeņos”, un ka “plānotajiem pasākumiem tiks veikts ietekmes uz vidi novērtējums normatīvos aktos noteiktā apjomā”.

Zināms, ka mērens koku noņojums palīdz regulēt ūdens temperatūru un uzlabo upes ūdens kvalitāti, samazina upes pārlieku aizaugšanu ar aļģēm un ūdensaugiem, kā arī nostiprina krastus pret eroziju, kā arī tas ir būtisks

³¹ Vides konsultatīvā padome, [Par Atvēršanas un noturības mehānisma plānu 2021.-2026.gadam - Investīcijas plūdu risku mazināšanas infrastruktūrā, varam.gov.lv, 30.04.2021](#)

³² Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, [Daugavas, Gaujas, Lielupes un Ventas upju baseinu apsaimniekošanas un plūdu risku pārvaldības plāni \(IV.A. nodaļas katrā no plāniem\), LVGMC, 2022. gads](#)

³³ Wilson D., Blain D., Couwenberg J., Evans C. D., Murdiyarsu D., Page S.E., ... & Tuittila E. S., [Greenhouse gas emission factors associated with rewetting of organic soils](#), *Finnish Peatland Society*, 2016. gads.

zivju daudzveidībai.³⁴ Jāsaka, ka NBK novērtējumā nav novērtēta ne krastu (koku, krūmu) apauguma noņemšanas, ne arī meliorācijas un iztaisnoto upju sākotnēji projektēto parametru atjaunošanas ietekme uz ūdeņu ekoloģisko kvalitāti³⁵, Tā nav vērtēta ne šajā sadaļā, ne arī sadaļā “Piesārņojuma novēršana un kontrole attiecībā uz gaisu, ūdeni un zemi” (kas arī visām 3 kategoriju novērtējumiem ir identiska). Līdz ar to nav pietiekoši novērtēta rīcības ietekme uz NBK principa 3. vides mērķi, kas prasa vērtēt, vai investīcija neatstās nelabvēlīgu ietekmi uz ūdens objekta ekoloģisko stāvokli.

NBK novērtējuma sadaļā “Biodaudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana”, kas arī sakrīt visiem trim novērtējumiem, ir minēts, ka pasākumam nebūs kaitīgas ietekmes uz bioloģisko daudzveidību un ekosistēmām, jo:

- prioritāri tiks īstenoti “zaļās infrastruktūras” risinājumi, vai arī kombinētās infrastruktūras izbūve, kas papildināta ar dabā balstītu risinājumu elementiem;
- jebkurš sugu traucējums vai negatīva ietekme uz dzīvotnēm ārpus šīm vietām gan būvniecības, gan ekspluatācijas posmā tiks novērsta, veicot nepieciešamās profilakses un mazināšanas darbības;
- plānotajiem pasākumiem tiks veikts ietekmes uz vidi novērtējums normatīvo aktu noteiktajā apjomā;
- tas atbilst Dzīvotņu un putnu direktīvas prasībām;
- pasākums mazinās negatīvo ietekmi uz bioloģisko daudzveidību.

Attiecībā uz šo sadaļu ir svarīgi izcelt zaļo infrastruktūru ūdensobjektu pārveidojumos (sevišķi regulēto upju - valsts nozīmes ūdensnoteku pārveidošanā), jo uz to NBK novērtējumā ir likts liels uzsvars.

Latvijā meliorēti vairāk nekā 60% lauksaimniecības zemju un aptuveni 40% meža zemju, bet straujākas ūdens novades nolūkā – regulēti aptuveni 13 808 km upju, kas ir vairāk kā 30% no kopējā Latvijas upju garuma.³⁶ Par valsts meliorācijas sistēmu un valsts nozīmes meliorācijas sistēmu uzturēšanu ir atbildīga VSIA “Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi”.³⁷

Attiecībā uz regulēto upju - galveno valsts nozīmes ūdensnoteku atjaunošanu ES fondu izmantojumā kopumā diemžēl ir redzams, ka pārejā no konvencionālās meliorācijas uz videi draudzīgu meliorāciju esam vēl tikai ceļa sākumā. Katru gadu, saņemot finansējumu no Eiropas Savienības, Latvijā tiek pārtīrīti vairāki sen iztaisnotu upju posmi. Piemēram, ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.–2020. gada plānošanā periodā sasniedzamais atjaunoto vai pārbūvēto valsts nozīmes ūdensnoteku posmu garums bija 207 kilometri. Šī perioda ietvaros tika veikta Platones, Iecavas, Rojas un citu upju posmu atjaunošana, tās pārrokot. Arī nākotnē ir plānota intensīva taisnotu upju - ūdensnoteku atjaunošana.³⁸ Atzīstami, zaļās infrastruktūras elementu izmantošana šajos projektos kopumā pieaug. Sedimentācijas baseinus vai kādus citus videi draudzīgas meliorācijas elementus ir prasība integrēt ES lauksaimniecības fondu finansētajos meliorācijas pārbūves vai atjaunošanas projektos, piemēram, Eiropas Lauksaimniecības fonda Lauku attīstībai (ELFLA) finansētajos projektos tie ir

³⁴ Urtāns A. V. (red.) 2017. [Aizsargājamo biotopu saglabāšanas vadlīnijas Latvijā. II Upes un ezeri. Dabas aizsardzības pārvalde](#), Dabas aizsardzības pārvalde, 142. lpp.

³⁵ Friberg, N., [Handbook of Catchment Management: Chapter 4. Ecological Consequences of River Channel Management](#), Blackwell Publishing Ltd, 28.10.2009

³⁶ L. Urtāne, L., Urtāns, A.V. [Videi draudzīga meliorācija: Ūdensnoteku apsekošana to bioloģisko funkciju veikšanai, vadlīnijas bioloģiskās daudzveidības uzturēšanai ūdensnotekās un meliorācijas grāvjos un plūdu risku mazināšanai](#), Biedrība “Ūdensaina”, 2018. gads

³⁷ Ministru kabineta rīkums Nr.328 (13.06.2008), [Par valsts meliorācijas sistēmu un valsts nozīmes meliorācijas sistēmu nodošanu valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību “Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi” valdījumā](#), Latvijas Republikas tiesību aktu portāls

³⁸ Delfi Bizness, [Ar Eiropas līdzfinansējumu atjaunos ūdensnotekas un mēģinās mazināt plūdu risku](#), delfi.lv, 07.09.2024

bijuši noteikti obligāti riska ūdensobjektu sateces baseinos (tajos, kur ir risks nesasnīgt labu ūdeņu kvalitāti).³⁹ Tomēr efektīvākas ūdens novadīšanas un arī finansu trūkuma līdzekļu dēļ joprojām dominējošā pieeja ir sākotnēji projektēto parametru atjaunošana, kas lielākoties izpaužas kā taisnoto upju pārrakšana garos, vienlaidus posmos, izgrābjot grunti lielā apjomā. Nereti tiek veikta arī koku un krūmu apauguma izciršana gar ūdensnoteku. Šīs rīcības iznīcina laika gaitā izveidojušās dzīvotnes un barošanās vietas dažādām zivju, putnu, abinieku un citām sugām, un atstāj negatīvu ietekmi uz ūdeņu kvalitāti kopumā.^{40 41} Lai gan jau tagad starp ES fondu finansētiem ūdensnoteku atjaunošanas un meliorācijas projektiem ir arī vairāki pozitīvi piemēri, ir skaidrs, ka šīs problēmas nav iespējams atrisināt tikai ar NBK novērtējumos pieminētajiem piesardzības pasākumiem, un nepieciešams koordinēts darbs starp valsts pārvaldes institūcijām un citām iesaistītajām pusēm, lai vienotos par rīcībām un iespējamām normatīvo aktu izmaiņām šīs problēmas risināšanai valsts mērogā.⁴²

Lai gan NBK novērtējumos iekļauts punkts par “primāri, zaļās infrastruktūras izmantošanu” un apgalvots, ka negatīva ietekme uz dabu vai vidi nebūs vai tiks novērsta, praksē pie pašreiz dominējošā rīcības modeļa to nodrošināt ir ļoti laikietilpīgi un resursietilpīgi. Ir ticami, ka šis apstāklis, papildus būvniecības izmaksu sadārdzinājumiem un īsajiem termiņiem, tomēr ir veicinājis ūdensnoteku atjaunošanas projektu izņemšanu no šīs Atveseļošanas plāna investīcijas. No NBK novērtējuma viedokļa tas ir lielā mērā samazinājis investīcijas potenciāli negatīvo ietekmi uz dabu vai ūdeņu kvalitāti, tomēr tas ir arī kavējis pamata vajadzības - plūdu risku novēršanu.

Intervētās iesaistītās puses: Intervētas šādas iesaistītās puses – Zemkopības ministrija un Lauku atbalsta dienests. Investīcijas īstenotāja VSIA “Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi” pārstāvju biedrība “Zaļā brīvība” ir intervējusi 2023. gadā, filmas [“Upēm jādod telpa”](#) tapšanā. ZMNĪ agrāk sniegtās atbildes ir faktiski saskanējušas ar Zemkopības ministrijas pārstāvju atbildēm, tāpēc šīs analīzes ietvaros ZMNĪ intervēta vēlreiz netika.

Galvenās iesaistīto pušu sniegtās atziņas un secinājumi:

- A. ANM tapšana bija pirmā Zemkopības ministrijas pieredze ar NBK novērtējumu izstrādi, kad tik savlaicīgi un tik detāli bija prasīts izanalizēt investīciju projektus jau ieceres stadijā.
- B. Prasība pēc NBK novērtējumiem ANM plānā patlaban šobrīd dublē Ietekmes uz vidi novērtējumus un citas procedūras. NBK novērtējumi varētu būt kā vadlīnijas vides aspektu ievērošanai ES projektos, taču NBK novērtējumu sagatavošana konkrētiem investīcijas projektiem tik agrīnā stadijā daudz nedod, jo reālās prasības un nepieciešamos tehniskos risinājumus beigās nosaka Latvijas normatīvie akti un atbildīgās institūcijas, izdodot tehniskos noteikumus vai pieprasot attiecīgos novērtējumus.
- C. Investīcijas ieviešanā norit intensīva komunikācija un koordinēšanās starp uzraugošo iestādi - Lauku atbalsta dienestu, Zemkopības ministriju un investīcijas īstenotāju - VSIA “Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi”.

³⁹ Ministru kabinets, 2021. MK noteikumi nr. 776 (30.11.2021) [“Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas kārtība atklātu projektu konkursa veidā pasākumā “Ieguldījumi materiālajos aktīvos” 2014.–2020. gada plānošanas perioda pārejas laikā 2021. un 2022. gadā”](#), *Latvijas Republikas tiesību aktu portāls*.

⁴⁰ Abersons K., Bīrzaks, J., Bajunskis, J. Valsts nozīmes ūdensnoteku atjaunošanas vai pārbūves darbu ietekme uz zivju faunu un iespējas tās samazināšanai. Izpētes darbu gala atskaite, 2017. gads

⁴¹ Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, [Daugavas, Gaujas, Lielupes un Ventas upju baseinu apsaimniekošanas un plūdu risku pārvaldības plāni \(IV. un V nodaļas katrā no plāniem\)](#), LVĢMC, 2022. gads

⁴² Pirmā iesaistīto pušu diskusija pēc LVĢMC, LIFE GOODWATER IP projekta partneru un biedrības “Zaļā brīvība” iniciatīvas jau ir notikusi 2024. gada decembrī un šis darbs turpināsies 2025. gadā.

- D. Projekta īstenošana, saskaroties ar īsiem termiņiem un izmaksu palielināšanos, primāri ir atteicies no tiem projektiem, kuriem varētu būt lielāka ietekme uz vidi. Šādiem projektiem, kas var ietekmēt dabas vērtības vai radīt negatīvu ietekmi uz vidi, atbildīgās iestādes var prasīt veikt Ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN), kas ir laikietilpīgs process. Ņemot vērā nepieciešamību ievērot stingros termiņus un kopējo investīcijas izmaksu pieaugumu, īstenošana izvēlēties izņemt šos projektus no Atvēršanas plāna investīcijas, dodot priekšroku projektiem, kuriem nav nepieciešams IVN, neskatoties uz to, ka Plūdu risku pārvaldības plānos⁴³ konkrētie objekti, iespējams, ir ar augstāku atjaunošanas prioritāti.
- E. Videi draudzīgi meliorācijas risinājumi, piemēram, sedimentācijas baseini un mākslīgie mitrāji, tika izmantoti jau iepriekšējā (2014.-2020.gada) Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda plānošanas periodā. Projektiem, kas ietvēra šādus elementus, tika piedāvāts lielāks atbalsta intensitātes līmenis. Valsts nozīmes ūdensnotekās šo elementu ieviešana atbalstīta un, cik iespējams, piemērota, arī pašreizējā plānošanas periodā. Tomēr galvenā problēma ir tā, ka zaļās infrastruktūras ieviešana valsts nozīmes ūdensnotekās prasa papildu teritorijas, un privātpašnieki, kuru zemēm šīs ūdensnotekas plūst cauri, bieži nav gatavi atvēlēt papildus zemi šo risinājumu izbūvei.
- F. Lai nākamajos plānošanas periodos šos elementus varētu plūdu risku mazināšanas projektos integrēt vairāk, ir nepieciešams veikt papildus izglītojošo darbu ar zemju īpašniekiem par šo elementu lietderību un NBK principa piemērošanu kopumā.
- G. Lai uzlabotu taisnoto upju (valsts nozīmes ūdensnoteku) un pieguļošo palieņu zālāju laterālo nepārtrauktību jeb upes saistību ar tās palieni, būtu nepieciešams uzlabot kompensāciju mehānismus un veicināt atbalstu palieņu apsaimniekotājiem, kas attiecīgi palielinātu zemes īpašnieku vēlmi pieļaut palienes applūšanu.
- H. Izpildes laiks Atvēršanas un noturības mehānismā attiecībā tieši uz projektiem, kas ietver sarežģītu būvniecību un sagatavošanos tai, sevišķi tādu kuru ietekmē daudzi faktori - ietekmes uz vidi novērtējumi, laikapstākļu apsvērumi (neiespējama vai apgrūtināta būvniecība ziemas periodā) - ir pārāk īss. Sarežģītas būvniecības projektiem ir nepieciešams garāks izpildes laiks kā investīcijām, kas neprasa celtniecību un ilgstošu tehnisko risinājumu saskaņošanu ar atbildīgajām iestādēm.
- I. Turpmākajās Eiropas Komisijas vadlīnijās vai tehniskajos norādījumos par NBK principa ieviešanu ir nepieciešamas skaidrākas, detālākas vadlīnijas par vērā ņemamajiem aspektiem būvniecības procesos, tostarp attiecībā uz meliorācijas/plūdu risku mazināšanas investīcijām. Ja balstoties uz EK tehniskajiem norādījumiem taptu nacionālā līmeņa vadlīnijas, kas laikus skaidri definētu tās NBK prasības, kas pārklājas ar spēkā esošo tiesību aktu prasībām, tā varētu būt veiksmīga pieeja.
- J. Kompetentā iestāde (Lauku atbalsta diensts) attiecībā uz vides prasību izpildi un NBK principa integrēšanu vairāk paļaujas uz vidi kontrolējošajām iestādēm.

⁴³ Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, [Daugavas, Gaujas, Lielupes un Ventas upju baseinu apsaimniekošanas un plūdu risku pārvaldības plāni](#), LVĢMC

Vides organizāciju secinājumi par NBK principa ievērošanu šīs investīcijas ieviešanā

- A. NBK novērtējums pēc vides organizāciju domām, nav pietiekami izvērtējis hidroloģisko pārveidojumu atjaunošanas (sevišķi ūdensnoteku atjaunošanas) potenciāli radītās negatīvās ietekmes uz dabu un vidi, t.sk. Ūdens struktūrdirektīvā noteikto mērķi sasniegt labu ūdeņu kvalitāti.⁴⁴
- B. Nenoliedzami atbildīgo institūciju procesa gaitā pieņemtais lēmums atteikties no vairuma projektu, kas ir saistīti ar ūdensnoteku atjaunošanu, ir samazinājis riskus videi un dabai šajā investīcijā. Ņemot vērā Atveseļošanas plāna īso izpildes termiņu un investīcijas projektu ilgo saskaņošanas procesu, ir saprotami, ka projekti, kuriem ir nepieciešams pamatīgāks un reizē arī ilgāku laiku prasošs ietekmes uz vidi novērtējums un vides prasību integrēšana atjaunošanas projektos, tiek īstenoti, izmantojot citu ES fondu finansējumu, kas pieļauj garāku projektu īstenošanas periodu, tomēr investīciju pārnese uz citiem ES fondiem vēl negarantē veiksmīgāku vides prasību integrēšanu, sevišķi tāpēc, ka citiem ES fondiem prasības pret NBK principa ievērošanu var būt vājākas vai nebūt vispār. Piemēram, Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA), kura finansējums Latvijā tiek bieži izmantots plūdu risku mazināšanas investīciju finansēšanai, tostarp atjaunojot valsts nozīmes ūdensnotekas, pagaidām neparedz obligātu NBK principa ievērošanu.⁴⁵
- C. Nākotnē ieteicams, lai NBK novērtējumu caurskatīšanai tiktu piesaistīta ar investīcijas ieviešanu tieši nesaistīta, neatkarīga institūcija (vai uzņēmums/eksperts) ar kompetenci vides risku izvērtēšanā attiecībā uz ūdens objektiem. Tas ļautu savlaicīgi arī NBK novērtējumos pamanīt potenciālās negatīvās ietekmes vides un dabas vērtībām, laicīgi sagatavoties un paredzēt atbilstošas finanses nepieciešamo novērtējumu veikšanai un negatīvo ietekmi mazinošām rīcībām.
- D. Kopumā Zemkopības ministrijai un tās pārraudzībā esošajai VSIA “Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi” ir ļoti sarežģīts uzdevums - uzturēt daudzās valstī esošās valsts nozīmes ūdensnotekas un citu valstij piederošo plūdu risku mazināšanas infrastruktūru (polderu aizsargdambjus, sūkņu stacijas, u.c.) funkcionālā kārtībā ar ierobežotu finansējumu. Tomēr vides organizāciju ieskatā pašreiz dominējošā plūdu risku mazināšanas pieeja, kas vērsta uz pēc iespējas ātrāku plūdu ūdeņu novadīšanu no visām sauszemes teritorijām, nav ilgtspējīga. Ūdensobjektu (tostarp upju, ezeru) hidromorfoloģiskie pārveidojumi (tostarp aizsprosti, upju iztaisnošana, u.c.) ir starp galvenajiem cēloņiem nepietiekamai ūdens ekoloģiskajai kvalitātei Latvijas upēs un ezeros papildus piesārņojumam no notekūdeņiem un lauksaimniecības zemēm. Straujā ūdens novadīšana ir vājinājusi upju pašattīrīšanās procesus, kas dabiski norisinās, applūstot upju palienēm un tajās nogulsņējoties barības vielām.⁴⁶ Tā ir arī paātrinājusi biogēnu noteci no lauksaimniecības zemēm, kas veicina ūdens eutrofikāciju.⁴⁷

⁴⁴ Eiropas Parlaments un Padome, [Direktīva 2000/60/EK \(2000. gada 23. oktobris\), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā](#), Eiropas Savienības tiesību aktu portāls, 23.10.2000

⁴⁵ [Eiropas Parlamenta un Padomes regula \(ES\) Nr. 1305/2013 \(2013. gada 17. decembris\) par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai \(ELFLA\) un ar ko atceļ Padomes Regulu \(EK\) Nr. 1698/2005](#), Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis

⁴⁶ Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, [Daugavas, Gaujas, Lielupes un Ventas upju baseinu apsaimniekošanas un plūdu risku pārvaldības plāni \(IV. un V nodaļas katrā no plāniem\)](#), LVĢMC, skatīts 09.02.2025

⁴⁷ Lagzdīņš, A., un citi, [Nutrient losses from subsurface drainage systems in Latvia](#), *Acta Agriculturae Scandinavica, Section B — Soil & Plant Science*, Volume 65, 27.03.2015

- E. Tai pat laikā viennozīmīgi skaidrs, ka plūdu radītie riski skar Latvijas iedzīvotāju dzīves būtiski jau šobrīd, un nākotnē tie tikai pieaugs,^{48 49} tāpēc investīcijas plūdu risku mazināšanā kā tādas noteikti ir nepieciešamas, taču vajadzīga pakāpeniska un sistēmiska esošās pieejas maiņa.
- F. Mākslīgi veidotie zaļās infrastruktūras risinājumi, kas simulē dabiskos procesus - sedimentācijas baseini, divpakāpju meliorācija, mākslīgie mitrāji un tamlīdzīgi risinājumi - ir nepieciešami daudz lielākā skaitā, lai panāktu pozitīvu ietekmi uz ūdeņu kvalitāti regulētajās ūdenstecēs, taču tie nenoliedzami ir arī dārgāki un aizņem papildu zemes resursus. Nesenā ES Apvienotā pētniecības centra pētījumā, kas publicēts zinātniskajā žurnālā “*Nature*”, secināts, ka tieši aiztures zonu (autora piezīme – palieņu pļavas, meži, kūdrāji un citi mitrāji ir dabiskas ūdens aiztures zonas) izmantošana plūdu maksimumu samazināšanā, ir viena no ekonomiski pievilcīgākajām iespējām.⁵⁰
- G. Daudzi regulēti upju posmi - valsts nozīmes ūdensnotekas - kā ūdensobjekti ir iekļauti Upju baseinu apsaimniekošanas plānos.⁵¹ Saskaņā ar Ūdens struktūrdirektīvas un Ūdens apsaimniekošanas likuma prasībām, šajos ūdensobjektos līdz 2027.gada beigām ir jāsasniedz laba ūdeņu ekoloģiskā kvalitāte vai potenciāls. Regulētās upes vērtējamas arī kontekstā ar mērķi sasniegt labu aizsardzības stāvokli ES nozīmes biotopam 3260 “Upju straujteses un dabiski upju posmi”. Līdz ar to regulēto upju posmu (valsts nozīmes ūdensnoteku) uzturēšanā, atjaunošanā un pārbūvē nepieciešams ņemt vērā ne tikai plūdu riski, bet arī ūdeņu kvalitātes un bioloģiskās daudzveidības mērķi, kas tieši sasaucas ar NBK principu.
- H. Konkrēti risinājumi vai izmaiņas tiesību aktos jāizstrādā balstoties uz dažādu jomu (meliorācijas, ūdeņu kvalitātes, u.c.) ekspertu kopīgi izstrādātām rekomendācijām. Mūsbrīdā, risinājumam būtu jābūt vērā ņemamam uz to, lai pēc iespējas mazāk nākotnē pārraktu vai ietekmētu upju posmus, kur upe kopš iztaisnošanas ir dabiskojušies (tostarp izveidojoties ES nozīmes biotopiem 3260 *Straujteses un dabiski upju posmi*), un kur jau šobrīd ir pietiekams caursplūdums un straumes ātrums. Tāpat arī noteikti nepieciešams palielināt atbildīgo iestāžu kapacitāti regulārāk tīrīt valsts nozīmes ūdensnotekas ar mazināšanai piemērotām metodēm vai aizvācot lokālus šķēršļus (bebru dambjus, koku sanesumus, u.c.) arī tām valsts nozīmes ūdensnotekām, kam dotajā brīdī nav obligāti jāveic pēcuzturēšanas pasākumi pēc ES fondu finansētiem ūdensnoteku atjaunošanas projektu īstenošanas. Šādai rīcībai varētu būt potenciāls samazināt nepieciešamību pēc masveidīgas vienlaidus posmu pārtīrīšanas ūdensnoteku atjaunošanas projektos, un vairāk finansu varētu ieguldīt videi draudzīgā meliorācijā un zaļās infrastruktūras risinājumos, padarot NBK novērtējumus iekļautos solījumus par reālāk izpildāmiem.

⁴⁸ Eiropas Klimata un veselības observatorija, [Plūdi](#), *Eiropas Klimata un veselības observatorija*, 19.01.2021.

⁴⁹ ES Apvienotais pētniecības centrs, [Facing increasing river flood risk in Europe: adaptation measures can save lives and billions of euro](#), *EU Science Hub*, 06.02.2023.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, [Daugavas, Gaujas, Lielupes un Ventas upju baseinu apsaimniekošanas un plūdu risku pārvaldības plāni](#), *LVĢMC*

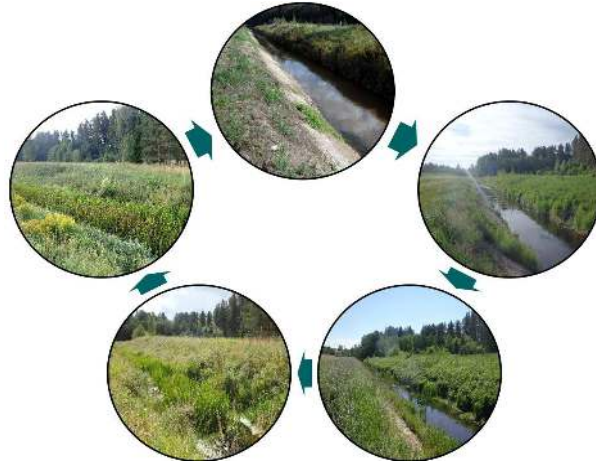

Foto: Kaspars Abersons, institūts "BIOR". Ūdensnoteku "dzīves cikls", tās periodiski atjaunojot pēc noteikta laika.

Otrās investīcijas analīze: Principa "Nenodarīt būtisku kaitējumu" piemērošana investīcijā 3.1.1.3.i. "Investīcijas uzņēmējdarbības publiskajā infrastruktūrā industriālo parku un teritoriju attīstīšanai reģionos"

Investīcijas apraksts

Investīcijas mērķis ir attīstīt nacionālas nozīmes industriālo parku un teritoriju infrastruktūru, kas piesaistītu investorus Latvijas reģioniem ārpus Rīgas plānošanas reģiona vairotu eksportam piemērotus produktus un pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību un radītu darba vietas reģionos, kopumā mazinot reģionālās attīstības atšķirības starp Rīgas reģionu un pārējo Latvijas teritoriju.⁵²

Atveseļošanas plānā šī investīcija primāri pamatota ar nepietiekamo infrastruktūras attīstību lauku reģionos, lai sekmīgi attīstītu uzņēmējdarbību. Latvijas investīciju attīstības aģentūras (LIAA) sniegtā informācija norāda, ka 2019.–2020. gadā reģionos netika piesaistītas investīcijas aptuveni 170 milj. EUR apmērā, kas varēja radīt aptuveni 1250 darba vietas. LIAA sniegtie nekustamo īpašumu pieprasījumu piemēri no 2020. gada un 2021. gada liecina, ka potenciālajiem investoriem metālapstrādes, vieglās rūpniecības, IT, pārtikas ražošanas jomā ir nepieciešama ražošanas telpu noma vai iegāde, elektrības pieslēgumi, IT komunikācijas, pievedceļi, notekūdeņu attīrīšanas sistēmas un cita infrastruktūra, lai varētu veiksmīgi attīstīties.⁵³

Šajā programmā atbalstīta jaunas industriālās teritorijas izveidošana vai esošās industriālās teritorijas attīstīšana, industriālo pieslēgumu ierīkošana, pievedceļu atjaunošana vai ierīkošana pie industriālajām teritorijām un komercdarbības mērķiem paredzēto ražošanas ēku un ar tām saistītās infrastruktūras attīstīšana. Projektus var īstenot visā Latvijā, izņemot Rīgas plānošanas reģionā.

Kopējais pieejamais AF finansējums investīcijai bija 80 miljoni *euro*. Katrā plānošanas reģionā pašvaldībām un komersantiem konkursa sākumā pieejamais AF finansējums bija 20 miljoni *euro* nacionālas nozīmes industriālo

⁵² MK noteikumi nr. 543 [Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna 3.1. reformu un investīciju virziena "Reģionālā politika" 3.1.1.3.i. investīcijas "Investīcijas uzņēmējdarbības publiskajā infrastruktūrā industriālo parku un teritoriju attīstīšanai reģionos" īstenošanas noteikumi](#), [likumi.lv](#)

⁵³ [Latvijas Atveseļošanas fonda plāns](#), 948. punkts, *esfondi.lv*, 14.06.2021

parku un teritoriju infrastruktūras attīstīšanai. Centrālajā finanšu un līgumu aģentūrā (CFLA) tika iesniegti deviņi projekti. Projektos kopā pieprasītais AF investīciju apmērs – 124 miljoni *euro* – bija 1,5 reizes lielāks par pieejamo atbalsta programmas ietvaros.⁵⁴

Atvēršanas fonda finansējumu investīcijas ietvaros piešķir grantu veidā. Atbalstu sniedz Latgales plānošanas reģionā, Vidzemes plānošanas reģionā, Kurzemes plānošanas reģionā un Zemgales plānošanas reģionā.

Galvenā atbildīgā ministrija, kura sagatavoja investīciju iekļaušanai Atvēršanas plānā (tostarp, veica NBK novērtējumu), kā arī investīciju regulējošos Ministu kabineta noteikumus, bija kādreizējā Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (VARAM) (ar Ekonomikas ministrijas atbalstu).⁵⁵ Centrālā finanšu un līgumu aģentūra bija atbildīga par konkursa norisi, līgumu slēgšanu, finansējuma piešķiršanas administrēšanu, kā arī projektu uzraudzību.

Investīcijas “nenodarīt būtisko kaitējumu” novērtējuma apraksts un analīze

Galvenās NBK novērtējumā iekļautās prasības ir sekojošas:

Horizontālie nosacījumi:

- Zaļā publiskā iepirkuma principu ievērošana;
- Azbestu saturošu materiālu apstrāde un transportēšana;
- Atbilstoša hidroizolācijas paredzēšana;
- Ievēroti noteiktie maksimālie trokšņa robežlielumu rādītāji;
- Lietus notekūdeņu sistēmu risinājumi intensīvu nokrišņu gadījumiem vai dabā balstīti pretplūdu risinājumi.

Projekta specifiskie atbilstības kritēriji:

- Ilgtspējīgu un AER risinājumu vai tehnoloģiju izmantošana, t.sk. viedo risinājumu izmantošana apgaismojumā;
- Vismaz 70 % no nebīstamiem būvgružiem un ēku nojaukšanas atkritumiem jāsgatavo atkalizmantošanai, pārstrādei un citu materiālu reģenerācijai;
- Atbilstoši telpu dzesēšanas un ventilācijas risinājumi ēku būvniecībā;
- Netiek atbalstīti ieguldījumi komersantos, kas saistīti ar fosilo kurināmo, izņemot siltumenerģijas vai elektroenerģijas izmantošanu sabiedrisko pakalpojumu pieslēgumu nodrošināšanai;
- Netiek atbalstītas investīcijas atkritumu apglabāšanai, mehāniski bioloģiskajai apstrādei vai atkritumu sadedzināšanai;
- Tikai jaunu, maksimāli efektīvu iekārtu iegāde;
- Nodrošināta notekūdeņu attīrīšanu, lai nepieļautu neatīrītu ražošanas notekūdeņu nonākšanu vidē;
- Industriālie parki netiek plānoti īpaši aizsargājamajās dabas teritorijās;
- Prioritāte degradētām, piesārņotām industriālās apbūves teritorijām.

NBK novērtējumā ietvertās prasības šai investīcijai ir salīdzinoši detalizētas. Skaidri norādīts, ka, piemēram, investīcijas fosilā kurināmā izmantošanā netiks atbalstītas (izņemot sabiedrisko pakalpojumu pieslēgumus) –

⁵⁴ Centrālā finanšu un līgumu aģentūra. [Industriālo parku un teritoriju attīstīšanā reģionos vēlas ieguldīt 124 miljonus eiro](https://cfla.gov.lv), *cfla.gov.lv*, 09.05.2023.

⁵⁵ MK noteikumi nr. 543 [Eiropas Savienības Atvēršanas un noturības mehānisma plāna 3.1. reformu un investīciju virziena "Reģionālā politika" 3.1.1.3.i. investīcijas "Investīcijas uzņēmējdarbības publiskajā infrastruktūrā industriālo parku un teritoriju attīstīšanai reģionos" īstenošanas noteikumi](https://likumi.lv), *likumi.lv*

saskaņā ar Eiropas Komisijas izdotajām “Nenodarīt būtisku kaitējumu” principa tehniskajām rekomendācijām Atveseļošanas mehānisma ieviešanai. Ir skaidri definēts, ka netiks atbalstītas investīcijas atkritumu sadedzināšanā: tas būtu Taksonomijas regulas pārkāpums, kā to norāda EK tehniskie norādījumi NBK principam.⁵⁶

Liela daļa no NBK novērtējumā iekļautajām prasībām saskan vai pārklājas ar ES un Latvijas tiesību aktu prasībām. Piemēram, prasība “nodrošināt, ka vismaz 70 % (pēc masas) no nebīstamiem būvgružiem un ēku nojaukšanas atkritumiem, kas būvlaukumā radušies būvniecības laikā [...] tiks sagatavoti atkalizmantošanai, pārstrādei un citu materiālu reģenerācijai (tostarp aizbēršanas darbībām, kurās atkritumus izmanto citu materiālu aizstāšanai) saskaņā ar atkritumu apsaimniekošanas hierarhiju un ES būvgružu un ēku nojaukšanas atkritumu apsaimniekošanas protokolu” ir no ES Direktīvas 2008/98/EK (2008. gada 19. novembris) *par atkritumiem un par dažu direktīvu atcelšanu*, un ir iestrādāta LR Ministru kabineta noteikumos nr. 712 (26.10.2024) *Atkritumu dalītas savākšanas, sagatavošanas atkārtotai izmantošanai, pārstrādes un materiālu reģenerācijas noteikumi*. Tāpat arī energoefektivitātes, dzesēšanas un ventilācijas prasības ēkām, notekūdeņu attīrīšanas, zaļā iepirkuma (valsts un pašvaldību iestādēm), ietekmes uz vidi vērtējuma un citas prasības jau ir noteiktas ES un Latvijas normatīvajos aktos, un NBK novērtējumā tās tiek vien atkārtotas. Šādu pieeju – dublēšanos starp NBK un normatīvo aktu prasībām – atsevišķos piemēros demonstrē arī EK tehniskie norādījumi NBK principam.⁵⁷

NBK novērtējumā sevišķi pozitīvi ir izceļamas papildu prasības, kuras nav noteiktas kā obligātas spēkā esošajos normatīvajos aktos, piemēram, priekšroka degradētu, piesārņotu teritoriju sakopšanai un attīstībai, atjaunīgo energoresursu attīstībai, kā arī zaļās infrastruktūras un dabā balstītu risinājumu (lietusūdens savākšanas dīķi, divpakāpju meliorācija, mākslīgās mitrzesmes) izmantošanai.

Atsevišķi jāmin šīs investīcijas NBK novērtējuma sadaļa “Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana”,⁵⁸ kurā ir norādīts, ka “pasākumam nav paredzama negatīva ietekme uz bioloģisko daudzveidību un ekosistēmas aizsardzību un atjaunošanu, jo:

- pasākuma ietvaros plānots attīstīt rūpnieciskās apbūves teritorijas;
- nav plānots veidot jaunas industriālās zonas īpaši aizsargājamajās dabas teritorijās, kur nepieciešams nodrošināt Savienības nozīmes dzīvotņu un sugu aizsardzību, nodrošinot biotopiem un sugām labvēlīgu stāvokli;
- plānots attīstīt teritorijas, kas šobrīd rada vides piesārņojumu un kur notiek šo teritoriju degradācija. Pēc investīciju veikšanas, turpmāka vides degradācija tiks novērsta, tādējādi uzlabojot ekosistēmas stāvokli;
- tiks veikts ietekmes uz vidi novērtējums saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto un Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu, un negatīvā ietekme tiks novērsta saskaņā ar direktīvu 2011/92/ES.”

Lai veiksmīgāk izprastu investīcijas ieviešanas gaitu un NBK principa piemērošanu, padziļināti tika apskatīts viens no pieciem apstiprinātajiem investīciju projektiem Latvijā. Izpētei tika izvēlēts Valmieras industriālā parka projekts vairāku iemeslu dēļ. Projekts ieguva maksimālo iespējamo finansējumu, kas tiek piešķirts vienam projektam. Attīstības plāns paredzēja relatīvi lielu mērogu un dažādus atšķirīgus pasākumus, līdz ar to potenciāli lielāks varēja būt iesaistīto pušu skaits, kā arī iespējamo ietekmju apjoms. Investīcijas projektā šis industriālais parks tiek attīstīts kā jauns, nevis ir esoša parka vai teritorijas papildinājums, kas nozīmēja lielāku paredzamo darbību amplitūdu. Priekšizpēte atklāja, ka ieceres attīstības vēsture ir gara, un šajā laikā ir dalījušies viedokļi starp dažādām iesaistītajām pusēm. Ziņojuma autoriem šķita būtiski izpētē skatīties arī uz to, kā ir risināti

⁵⁶ Eiropas Komisija. [COMMISSION NOTICE: Technical guidance on the application of ‘do no significant harm’ under the Recovery and Resilience Facility Regulation](#), *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 11.10.2023

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ [Latvijas Atveseļošanas fonda plāna 1. pielikums “Principa Nenodarīt būtisku kaitējumu novērtējums”](#), *esfondi.lv*, 146. lapaspuse

iepriekšējie problemātiskie aspekti un vai NBK principa esamība jebkādā veidā ir atvieglojusi lēmumu pieņemšanu vai padarījusi skaidrākas pretrunas.

Valmieras industriālais parks ir plānots kā nozīmīgs industriāls centrs visas Vidzemes reģiona attīstībai. Tā novietojums ir stratēģiski svarīgā vietā, kurā ir pieejama industriālajam parkam nepieciešamā transporta infrastruktūra. Projekta attīstības vēsture ir 10 gadus gara: pirmās ziņas par parka attīstības ideju parādās 2014. gadā. Lai sagatavotu teritoriju parka izveidei, tika mainītas novadu robežas, daļu Beverīnas novada zemes pievienojot Valmieras pašvaldībai. Šajā procesā aktīvi iesaistījās sabiedrība, un vēlāk tika panākta abpusēja vienošanās. Pašvaldība atbildē vides organizācijām skaidro, ka “jau sākotnēji 15.06.2017. pieņemot likumu “Par valsts meža zemes nodošanu Valmieras pilsētas pašvaldībai” likumā ir noteikts tā mērķis sekmēt Valmieras pilsētas un Vidzemes plānošanas reģiona integrētu attīstību un ekonomisko izaugsmi, kā arī paaugstināt reģiona iedzīvotāju dzīves kvalitāti, paredzot, ka nekustamais īpašums tiek nodots industriālā parka infrastruktūras izveidei. Pašvaldība ir īstenojusi darbības, kas atbilst likumā jau sākotnēji teritorijas attīstībai un izmantošanai paredzētam mērķim.”⁵⁹

Pašvaldība Industriālās teritorijas attīstības gaitā ir vairākkārt pati sagatavojusi dokumentāciju vai pasūtījusi dokumentācijas izstrādi, kas ietver dažādu ietekmju uz vidi novērtēšanu^{60,61,62, u.c.}, kā arī ieguvusi ekspertu un atbildīgo iestāžu atzinumus. 2016. gadā sagatavotajā sugu un biotopu eksperta atzinumā teikts, ka “plānotā industriālā parka teritorijā konstatētas trīs Latvijā un Eiropas Savienībā īpaši aizsargājamas putnu sugas: vakarlēpis *Caprimulgus europaeus*, melnā dzilna *Dryocopus martius*, trīspirkstu dzenis *Picoides tridactylus*” un “nodrošinot labvēlīgus ligzdošanas un barošanās apstākļus īpaši aizsargajamajām dzeņveidīgo putnu sugām nav pieļaujama jebkāda saimnieciskā darbība (izņemot biotopu apsaimniekošanas pasākumus) 428. kvartāla 6. nogabalā un 429. kvartāla 6. nogabalā”, biotopu eksperts starp tiem bija ieteicis veidot buferjoslu, turklāt šajos pašos nogabalos konstatēti Eiropas Savienības nozīmes prioritāri īpaši aizsargājami biotopi 9010* *Veci vai dabiski boreālie meži* kopā 7 ha platībā.⁶³ 2016. gada SIA “Demil.lv” atzinumā apstiprināts, ka teritorijā atrodas militārais piesārņojums. Atrastā piesārņojuma teritorijas daļēji pārklājās ar ES nozīmes biotopiem (nepārklājot tos visā teritorijā), kā arī atzinumā ir rekomendēts daļā teritorijas sanāciju veikt bez atmežošanas.⁶⁴ Vides pārraudzības valsts birojs 2016. gada 28. oktobrī sniedza atzinumu Nr.17 “Par Valmieras pilsētas teritorijas plānojuma Vides pārskatu”, kurā 4.3.4. punktā norādīts uz “nepieciešamību pirms industriālā parka teritorijas izveides ņemt vērā SIA “Demil.lv” secinājumus un rekomendācijas, veicot teritorijas sanāciju un atbrīvojot to no militārā piesārņojuma,⁶⁵ vajadzības gadījumā veicot atmežošanu. Sanācija tika pabeigta 2023. gadā, un no militārā piesārņojuma tika atbrīvota visa teritorija. Pakāpeniski vairāku gadu laikā, likumīgi saskaņojot veiktās darbības ar institūcijām un veicot nepieciešamās administratīvās darbības, tika arī atmežota visa industriālā parka teritorija, ieskaitot arī nokartētās dabas vērtības. Teritorijas atmežošanā iegūtie finanšu līdzekļi tika izmantoti kā investīcija industriālā parka attīstībā. Valsts vides dienesta izdotajos tehniskajos noteikumos minēts Dabas aizsardzības pārvaldes Vidzemes reģionālās administrācijas atzinums, kurā pausts

⁵⁹ Valmieras novada pašvaldības vēstule vides organizācijām reaģējot uz šī ziņojuma melnrakstu, Nr. 4.1.8.3/25/416. Par ziņojumu principa “nenodarīt būtisku kaitējumu” ieviešanai, 21.01.2025

⁶⁰ SIA “ELLE”, Vidzemes industriālā parka izveides vispārīgs stratēģiskais ietekmes uz vidi izvērtējums, 2015. gads

⁶¹ Valmieras novads, [Valmieras pilsētas teritorijas plānojums vides pārskats](#), Valmieras novads, 2016. gads

⁶² demil.lv, Teritorijas "Kauguru sils" 2.pasaules kara militāro sprādzienbīstamā piesārņojuma izpēte īpaši atzīmētajās, secinājumi uz rekomendācijas, SIA "Demil.lv", 2016.gada 16.maijs, saņemts e-pastā no Valmieras pašvaldības 2025. gada februārī.

⁶³ Valsts vides dienests, Ietekmes uz vidi sākotnējais izvērtējums Nr.AP22SI0149, 2022.08.18, saņemts e-pastā no Valmieras pašvaldības 2025. gada februārī.

⁶⁴ demil.lv, Teritorijas "Kauguru sils" 2.pasaules kara militāro sprādzienbīstamā piesārņojuma izpēte īpaši atzīmētajās, secinājumi uz rekomendācijas, SIA "Demil.lv", 2016.gada 16.maijs, saņemts e-pastā no Valmieras pašvaldības 2025. gada februārī.

⁶⁵ Minēts Valmieras novada pašvaldības vēstulē, kas nosūtīta vides organizācijām reaģējot uz šī ziņojuma melnrakstu, Nr. 4.1.8.3/25/416. Par ziņojumu principa “nenodarīt būtisku kaitējumu” ieviešanai, 21.01.2025

viedoklis, ka “meža zemju atmežošana un rūpnieciskās teritorijas ierīkošana Īpašumā ir pieļaujama un paredzētā darbība kopumā neradīs būtisku negatīvu ietekmi uz īpaši aizsargājamo dabas vērtību stāvokli valstī.⁶⁶ Šie paši tehniskie noteikumi noteica sekojošu nosacījumu pašvaldībai nodrošināt apkārtnē vecāko, saimnieciski mazāk ietekmēto mežaudžu aizsardzību, sugām un biotopiem specifiskus apsaimniekošanas pasākumus pašvaldības valdījumā esošajos īpašumos, vismaz paredzētās darbības vietas teritorijā konstatēto Eiropas Savienības nozīmes biotopu platībā (7,15 ha), lai kompensētu zaudējumus bioloģiskajai daudzveidībai. Vides organizācijām šobrīd nav zināms, vai un kā tas ir ticis īstenots. Ievērojot ANM investīcijas nosacījumus un nosakot investīcijas projekta robežas, šī parka projekts bija pilntiesīgs pretendēt uz ES finansējumu, ko atlases kārtībā arī ieguva.

Intervētas šādas iesaistītās puses:

1. Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija (VARAM)
2. Centrālā finanšu un līgumu aģentūra (CFLA)
3. Valmieras novada pašvaldība, kas iesniedza vienu no akceptētajiem industriālā parka attīstības projektiem – Valmieras Industriālā parka attīstība

Galvenās iesaistīto pušu sniegtās atziņas un secinājumi

- A. Industriālo parku un tā attīstības gaitu raksturo gadījumam specifisku apstākļu kopums, kas noteica kopējo virzību, veiktās darbības un procedūru komplikētību. Pašvaldība uzsver, ka šie īpatnējie apstākļi maina to, kā vērtēt NBK principa piemērošanu šī projekta attīstībā, un īpaši ņemot vērā, kā NBK principa mērķi sader ar citiem mērķiem, piemēram, drošības apsvērumiem.
- B. Projekta īstenotājiem nebija līdzšinējas pieredzes NBK principa ieviešanā. Tas radīja papildus administratīvo slogu, kas ir sagaidāms lielas investīcijas projekta ieviešanā, bet projekta īstenotājiem bija arī jāapgūst dažādas, ar citiem darba pienākumiem nesaistītas kompetences, piemēram, jāspecializējas noteiktos vides inženierijas jautājumos.
- C. Laika un kapacitātes ierobežojums ir bijis viens no apstākļiem, ar kuru jāērķinās, jo daudz laika tika pavadīts, izprotot prasības. Projekta īstenotāji izteica bažas, ka konkrētākas vadlīnijas vai vērtējums varētu nākt jau pēc darbu veikšanas – posmā, kurā labojumi nav iespējami, taču būtu bijis vēlams priekšlaicīgs skaidrojums un atbalsts. No projektu īstenotāju puses tika izteikta vēlme iepazīties ar līdzīgu projektu gadījumu izpēti un labākajām praksēm citās dalībvalstīs.
- D. Projekta īstenotāji novēroja atbalsta trūkumu investīcijas apgūšanas gaitā. Tika izteikta vēlme pēc lielāka, tostarp skaidrojoša, atbalsta, jo projekta īstenotāji savu investīciju saredz kā sabiedrības kopīga labuma vairošanu Latvijā. Savukārt no atbildīgo iestāžu skatupunkta, atbalsts ir sniegts un/vai ir pieejams, un ir notikusi saziņa starp visiem iesaistītajiem.
- E. No projekta īstenotāju skatupunkta, Eiropas Savienības vadlīnijas vai ieceres nepietiekami izprot vietējo kontekstu. Projekta izpildītāji novērtētu konkrētākas un specifiskākas prasības, kas var tikt nodotas būvniekiem.

⁶⁶ Valsts vides dienests. Tehniskie noteikumi Nr. AP22TN0595, 2022. gada 18. augustā, saņemts e-pastā no Valmieras pašvaldības 2025. gada februārī.

- F. Projekta īstenošanai radās sarežģījumi ar iesaistītajām pusēm izstrādes plānošanas gaitā, jo noteiktu ieceru paredzamais sadārdzinājums vai vēlākās papildu prasības liedza tās īstenot. Daudz kas par NBK principa realizēšanos nav paredzams līdz pat projekta beigām, jo sākotnēji nav zināmi ne investori, ne potenciālās darbības jomas, tāpēc ir grūti paredzēt, vai būtisks kaitējums tiks nodarīts vai nē.
- G. Dažādi vides mērķi, kas varētu būt vienlīdz nozīmīgi vai saistoši projekta attīstītājiem, var būt pretrunīgi. Pētītā projekta attīstītāji saskārās ar nepieciešamību likvidēt vides piesārņojumu (militāro piesārņojumu), kura lokācija pārklājās ar aizsargājamu dabas vērtību atrašanās vietu. Nav skaidrības, kādā veidā risināt un prioritizēt rīcības šādos gadījumos.
- H. No valsts pārvaldes skatupunkta, kopumā principa "nenodarīt būtisku kaitējumu" loma palīdz nodrošināt, ka lēmumi tiek pieņemti, ņemot vērā ilgtermiņa vides, ekonomiskos un sociālos faktorus. Ietekme ir pozitīva, jo palīdz pamatot neilgtspējīgu investīciju neatbalstīšanu, lai arī palielina administratīvo slogu.
- I. Salīdzinot ar citiem fondiem un investīcijām, NBK princips šajā investīcijā būtiski neietekmēja projekta izstrādi vai atlases gaitu.
- J. Ne vienmēr bija pieejama pilna informācija, lai pieņemtu lēmumu. Projektu atlases gaitā tika prasīta augsta detalizācijas pakāpe projektos, bet ne visiem projektiem bija pieejami, piemēram, būvprojekti.
- K. NBK princips praksē vairāk izpaudās kā pastāvošu normatīvu un prasību, piemēram, zaļā publiskā iepirkuma vai būvnormatīvu prasību, ievērošana. Bija gadījumi, kad dažādi normatīvi bija pretrunīgi vai pārklājās.
- L. No uzraudzības puses fakts, ka visi normatīvi tiek izpildīti, ļāva likumiski apstiprināt projektu gaitu: pat, ja pēc būtības varētu būt kādi iebildumi, likumisku pārkāpumu nav. Var secināt, ka nacionālie normatīvie akti šajā gadījumā bija noteicoši pār NBK principu.
- M. Pietrūkst skaidrības par NBK principa pēcuzraudzību šajā investīcijā. Vides mērķu izpilde un NBK novērtējumos iekļauto prasību izpilde lielā mērā ir atkarīga no tā, kāda būs industriālajos parkos darbojošos uzņēmumu saimnieciskā darbība. Prasību izpilde pēc pašreizējās kārtības ir jāparedz nomas līgumos, taču CFLA kā kontrolējošajai iestādei pagaidām nav pienākums tos pārbaudīt no NBK viedokļa.
- N. No valsts pārvaldes skatupunkta, lai administratīvo slogu mazinātu, būtu nepieciešams, lai princips tiek piemērots maksimāli vienādi starp dažādiem ES fondiem. NBK principa turpināšana citos fondos būtu vēlama un atvieglota, jo pēc pirmās pieredzes jau ir lielākas zināšanas par principa ieviešanu un tehniskajiem aspektiem.
- O. NBK principu ir ieteicams pakāpeniski iestrādāt kā horizontālu principu ar būvniecību, infrastruktūras izveidi vai atjaunošanu saistītajos tiesību aktos un plānošanas dokumentos. Tam ir potenciāls mazināt administratīvo slogu ne tikai projektu vērtēšanā, bet arī investīcijas pasākumu ieviešanas nosacījumu un projektu vērtēšanas kritēriju izstrādē, samazinot saskaņošanai nepieciešamo laiku un veicinot investīciju ātrāku nonākšanu tautsaimniecībā.

P. Nākotnē NBK principa attiecināšana arī uz nacionālo finansējumu veicinātu ilgtspējīgāku attīstību un sekmētu valsts un Eiropas Savienības ilgtermiņa mērķu saskaņotību. Tā kā valstis ir saistītas ar ES klimata un vides politikām, nacionālā finansējuma pielāgošana šim principam nodrošinātu labāku atbilstību ES mērķiem, piemēram, klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam. Tomēr papildu prasības var arī palielināt administratīvo slogu.

Vides organizāciju secinājumi par NBK principa ievērošanu šīs investīcijas ieviešanā

- A. NBK principa un ietveto kritēriju izpratne var būt atšķirīga starp visām iesaistītajām pusēm – gan no iestāžu, gan projektu iesniedzēju puses ir novērota nepilnīga izpratne vai neatbilstības. Jāveicina ir vienota izpratne, it īpaši starp uzraugošajām iestādēm un projektu atlasē.
- B. Projekta, kurš saņem ES fondu finansējumu, patiesās robežas var atrasties ārpus konkrēta investīcijas projekta pieteikuma robežām – gan laikā, gan telpā. Diemžēl ietekmes uz vidi vērtējumos vai NBK novērtējumos netiek skatīts un ņemts vērā vēsturiskie notikumi un teritorijas pagātnes konteksts ar konkrēto projekta pieteikumu, kaut arī tas būtu nepieciešams, lai patiesi novērtētu paredzētās darbības ietekmi. Izpētītā industriālā parka piemērā paša projekta attīstības laika rāmis ir ilgāks par 10 gadiem. Vides organizācijas saskata iespējamību, ka šajā laikā visu veikto darbību kopsummā ir nodarīts kaitējums Taksonomijas regulas 6. vides mērķim “Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana”. Par spīti tam, ka sugu un biotopu eksperts bija rekomendējis saglabāt ES nozīmes biotopu platības, kas turklāt nozīmīgas arī putnu sugām, kā arī aicinājis noteikt starp šīm platībām buferjoslu, visas teritorija laika gaitā tika atmežota. Tas tika pamatots ar nepieciešamību veikt militārā piesārņojuma sanācību, lai gan sākotnējās militārā piesārņojuma ekspertu rekomendācijas norāda uz iespēju sanācību daļēji veikt bez atmežošanas. Nav izslēdzama iespēja, ka šajā gadījumā atmežošana lielākā platībā bija nepieciešama vai racionāla, lai militāro piesārņojumu likvidētu, tomēr situācija vienalga norāda uz vēsturiskā konteksta trūkumu ietekmju novērtējumos, tostarp vērtējot projekta atbilstību NBK novērtējumam, kā arī ilustrē iespējamās pretrunas, kas var rasties starp dažādu vides mērķu sasniegšanu noteiktos gadījumos (šajā gadījumā – piesārņojuma likvidēšana un dabas aizsardzība).
- C. Investīciju regulējošajos Ministru kabineta noteikumos Nr. 543⁶⁷ ietvertais nosacījums neveidot industriālos parkus īpaši aizsargājamās dabas teritorijās ir vērtējams pozitīvi, taču Taksonomijas regulas 17. panta nozīmē princips “nenodarīt būtisku kaitējumu” ietver plašāku biotopu un sugu, kā arī ekosistēmu stāvokļa un funkcijas izpratni, ne tikai ĪADT teritoriju robežās. ES nozīmes biotopiem vai Latvijā īpaši aizsargājamām sugām kaitējums var tikt nodarīts arī ārpus īpaši aizsargājamām teritorijām. Lai arī šajā analizē skatītajā gadījumā biotopu iznīcināšana ir bijusi vismaz daļēji pamatota, citu industriālo parku un infrastruktūras projektu attīstība Latvijā arī norāda uz nepilnvērtīgu un neviennozīmīgu biotopu un sugu aizsardzību ārpus ĪADT.⁶⁸ Mazāk par pusi no visiem zināmajiem ES nozīmes aizsargājamiem biotopiem atrodas īpaši aizsargājamās dabas teritorijās vai mikroliegumos.⁶⁹ Tātad lielākā daļa no dabas vērtībām pagaidām nav likumīgi pasargātas. Nākotnē, lai nodrošinātu, ka

⁶⁷ MK noteikumi nr. 543 (30.08.2022) “[Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna 3.1. reformu un investīciju virziena "Reģionālā politika" 3.1.1.3.i. investīcijas "Investīcijas uzņēmējdarbības publiskajā infrastruktūrā industriālo parku un teritoriju attīstīšanai reģionos" īstenošanas noteikumi](#)”, 38.13 punkts, *likumi.lv*.

⁶⁸ Zaļā brīvība, [Industriālā parka izveidei izcērt bioloģiski daudzveidīgu mežu 237 futbola laukumu platībā](#), *zalabriviba.lv*, 11.10.2023

⁶⁹ Dabas aizsardzības pārvalde, [Informatīvais ziņojums “Par Eiropas Savienības nozīmes aizsargājamo biotopu izplatības un kvalitātes apzināšanas rezultātiem un tālāko rīcību aizsargājamo biotopu labvēlīgas aizsardzības stāvokļa nodrošināšanas un tautsaimniecības nozaru attīstības interešu sabalansēšanai”](#), 2022. gads

investīcijas patiesi nekaitē Taksonomijas regulā noteiktajam bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas mērķim, NBK novērtējumos, kas veikti ES publiskā finansējuma izlietojumam līdzīgās investīcijās, būtu nepieciešams noteikt, ka konstatētās vai paredzamās dabas vērtības nedrīkst būtiski ietekmēt arī ārpus aizsargājamām dabas teritorijām vai mikroliegumiem.

- D. Pietrūkst mehānismu, kas ļautu izsargāties no būtiska kaitējuma pakāpeniskas nodarīšanas un novērtēt projektu ārpus investīcijas robežām, respektīvi, lai nepieļautu tādas situācijas, kur katrs atsevišķais kaitējums nav ievērojams, taču laika gaitā kumulatīvie efekti ir būtiski. Šobrīd ne Eiropas Savienības, ne nacionālā līmenī nav noteikts, kā šādus jautājumus pēc būtības risināt. Ja projekta plašāks konteksts un/vai vēsture tiktu jebkādā veidā ņemta vērā izvērtējumā, vienlaicīgi būtu svarīgi izvērtēt projektu īstenotāju pēctecību, lai nepieļautu gadījumus, kuros ar iepriekšējiem lēmumiem nesaistītu pušu attīstība ciestu no pirmsgājēju rīcības.
- E. Nav vienotas izpratnes par to, kas tieši ir "būtisks kaitējums". Projektu īstenotāji nereti uzskata, ka nekāda veida kaitējums nav pietiekami būtisks, lai neļautu projektu īstenot, jo potenciālais kaitējums tiktu līdzsvarots ar (socioekonomiskajiem) ieguvumiem. Ir novērotas arī situācijas, kurās trūkst izpratnes vai arī trūkst informācijas, lai adekvāti novērtētu potenciālo kaitējumu, piemēram, projekta pieteikumā atzīmējot, ka netiks radītas būtiskas SEG emisijas, lai arī darbības joma, kas tiks veikta industriālajā parkā, vēl nav zināma.
- F. Pilno ietekmi uz vides mērķiem bieži ir iespējams novērtēt tikai pēc projekta pabeigšanas, šajā gadījumā – brīdī, kad būs zināmi industriālā parka nomnieki un lietotāji, piemēram, radītā SEG emisiju apjoma būtiskumu. Vēlams būtu projektu ilggadēja uzraudzība vai ilgāka termiņa saistības pēc finansējuma saņemšanas, lai pārliecinātos, ka prasības arī ilgākā laika periodā tiek ievērotas.
- G. Pēc veiktajām intervijām ar iesaistītajām pusēm, vides organizācijas secina, ka NBK princips nemainīja pieeju pētītās investīcijas īstenošanā. To atzina intervētais projekta ieviesējs, un uz to netieši norādīja arī kontrolējošā iestāde, ka NBK princips nemainīja projekta saturu vai projektu atlasī šajā investīcijā.
- H. Nav vienošanās par atbildības sadalījumu tā, lai NBK princips būtu ievērots visā investīcijas īstenošanā, un arī izpratne par potenciālo (vai godīgāko) sadalījumu atšķiras. Būtu jāsaprot, vai primārais atbildīgais ir finansējuma saņēmējs kā vislielākā labuma guvējs vai arī iegūtais labums tiek uzskatīts kā ieguvums visai sabiedrībai.
- I. Raizes rada dažu iesaistīto pušu neiesaistīšanās. Pēc vairākkārtējām uzrunām, gadījuma analīzei neizdevās iegūt būvniecības nozares pārstāvju viedokli. Tāpat novērojama zema sabiedrības līdzdalība attīstības procesā. Jāmeklē veidi, kā veicināt caurspīdīgumu un visu pušu iesaisti, lai stiprinātu NBK principa ieviešanu. Tāpat NBK principa novērtēšanā netika iesaistīti dabas eksperti, kuru piensums būtu bijis vērtīgs visos investīcijas realizēšanas posmos. Nepietiekami ir izmantota iespēja veikt priekšizpēti par labākajiem iespējamajiem risinājumiem.

Trešās investīcijas analīze: Principa “Nenodarīt būtisku kaitējumu” piemērošana investīcijā “3.1.1.1.i. Valsts reģionālo un vietējo autoceļu tīkla uzlabošana”

Investīcijas apraksts:

Atvaseļošanas plānā investīcija iekļauta kompetentē, kas veltīta nevienlīdzības mazināšanai ar mērķi mazināt sabiedrības teritoriālo un sociālo nevienlīdzību un uzlabot iedzīvotāju dzīves apstākļus reģionos. Savukārt investīcijas specifiskais mērķis ir nodrošināt valsts reģionālās un vietējās nozīmes autoceļu tīkla pārbūvi un atjaunošanu administratīvi teritoriālās reformas kontekstā. Investīcija paredz jau eksistējošu reģionālo un valsts vietējo autoceļu (210 km garumā) pārbūvi un atjaunošanu, kas nepieciešami jauno novadu administratīvo centru un tajos sniegto pakalpojumu un darba vietu drošai sasniedzamībai. Sākotnēji investīcijā bija norādes arī uz papildu mērķiem un aktivitātēm – septiņu bezizmešu bateriju elektrovilcienu iegādi un piegādi, kā arī 21 bezizmešu pilsētas sabiedriskā transporta vienību (elektroautobusu un tramvaju) piegādi Rīgas metropoles areāla tīklam. Vēlāk tika precizēts, ka šie mērķi tiks sasniegti ar citām investīcijām.

Kopējais Atvaseļošanas plānā paredzētais investīcijas finansējums valsts reģionālo un vietējo autoceļu pārbūvei un atjaunošanai ir 92 300 000 *euro*, kurus papildina nacionālais līdzfinansējums PVN nodokļa segšanai ne vairāk kā 19 383 000 *euro* apmērā.⁷⁰

Investīcijai nav savu atsevišķo, investīciju regulējošo Ministru kabineta noteikumu, taču ieviešanas gaitu apraksta 2022. gada 8. novembra MK sēdē pieņemts informatīvais ziņojums un protokollēmums.⁷¹ Neveidot atsevišķus Ministru kabineta noteikumus investīcijai ļauj Finanšu ministrijas vadlīnijās⁷² aprakstītie kritēriji atbilstoši Likumam par budžetu un finanšu vadību.⁷³ Informatīvajā ziņojumā un protokollēmumā noteikts, ka Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija ir par investīcijas ieviešanu un uzraudzību atbildīgā ministrija. Tomēr, tā kā ieguldījumi ir plānoti valsts īpašumā esošajos autoceļu posmos, plānots, ka finansējuma saņēmējs būs Satiksmes ministrija, savukārt VSIA “Latvijas valsts ceļi” saskaņā ar VARAM sagatavoto aktuālo valsts reģionālo un vietējo autoceļu sarakstu, kurā noteikti prioritāri pārbūvējamie un atjaunojamie valsts reģionālo un vietējo autoceļu posmi, atbilstoši likuma “Par autoceļiem” 7. pantā noteiktajam deleģējumam veiks piešķirtā finansējuma administrēšanu, iepirkumu organizēšanu, būvniecības programmas vadību un būvniecības uzraudzību.⁷⁴

Pārbūvējamajos un atjaunojamajos valsts reģionālo un vietējo autoceļu posmus identificēja un plānoto būvniecības metodi noteica VARAM sadarbībā ar plānošanas reģioniem, balstoties uz SM un LVC sniegto informāciju par to segumu veidu, tehnisko stāvokli, gada vidējo diennakts intensitāti un iespējamajām būvniecības metodēm, ņemot vērā plānoto valsts autoceļu posmu izmantošanu novadu administratīvo centru sasniedzamībai.⁷⁵

⁷⁰ VARAM, [Informatīvais ziņojums “Par Latvijas Atvaseļošanas un noturības mehānisma plāna 3.1. reformas un investīciju virziena “Reģionālā politika” 3.1.1.r. reformas “Administratīvi teritoriālā reforma” 3.1.1.1.i. investīcijas “Valsts reģionālo un vietējo autoceļu tīkla uzlabošana” īstenošanu”](#), *tapportals.mk.gov.lv*, 02.06.20222

⁷¹ Ibid.

⁷² Finanšu ministrija, [Nr.1 Vadlīnijas informatīvā ziņojuma vai Ministru kabineta noteikumu izstrādei par Eiropas Savienības Atvaseļošanas un noturības mehānisma plāna reformas vai investīcijas ieviešanu](#), *esfondi.lv*

⁷³ LR Saeima, [Likums par budžetu un finanšu vadību \(24.03.1994\)](#), *Latvijas Republikas tiesību aktu portāls*

⁷⁴ VARAM, [Informatīvais ziņojums “Par Latvijas Atvaseļošanas un noturības mehānisma plāna 3.1. reformas un investīciju virziena “Reģionālā politika” 3.1.1.r. reformas “Administratīvi teritoriālā reforma” 3.1.1.1.i. investīcijas “Valsts reģionālo un vietējo autoceļu tīkla uzlabošana” īstenošanu”](#), *tapportals.mk.gov.lv*, 02.06.20222

⁷⁵ VARAM, [Informatīvais ziņojums “Par Latvijas Atvaseļošanas un noturības mehānisma plāna 3.1. reformas un investīciju virziena “Reģionālā politika” 3.1.1.r. reformas “Administratīvi teritoriālā reforma” 3.1.1.1.i. investīcijas “Valsts reģionālo un vietējo autoceļu tīkla uzlabošana” īstenošanu”](#), *tapportals.mk.gov.lv*, 02.06.20222

Investīcijas “nenodarīt būtisko kaitējumu” novērtējuma apraksts un analīze

Investīcijas NBK principa novērtējumā, kas pievienots Latvijas Atveseļošanas plānam⁷⁶, ir apskatītas jomas un metodes NBK principa ievērošanai. Apskats ir izvērts, sevišķi sadaļas, kas attiecās uz klimatu, taču kopumā NBK novērtējums ir salīdzinoši vispārīgs, un nav doti konkrēti uzdevumi vai sasniedzamie rādītāji papildus tam, ko nosaka normatīvie akti.

Attiecībā uz klimata mērķiem Atveseļošanas plānā uzsvērts, ka “investīcijas ietvaros netiek plānota jaunu ceļu izbūve, bet gan plānota jau eksistējošu valsts reģionālo un vietējo autoceļu stāvokļa kvalitātes uzlabošana...” Tiek pamatots, ka to “atjaunošanas rezultātā nav plānots palielināt SEG emisijas, jo nav plānots transporta plūsmas un intensitātes pieaugums, bet tieši otrādi - samazināsies ceļa pavadītais laiks un tādējādi arī radītais vides piesārņojums.”

NBK novērtējumā uzsvērts, ka investīcijai nav nulles alternatīvas, jo atjaunojamie ceļu posmi veido stratēģiski nozīmīgus savienojumus administratīvi teritoriālās reformas kontekstā. Investīcijas valsts vietējo un reģionālo autoceļu atjaunošanai un uzlabošanai arī vides organizācijas atzīst par nepieciešamām, jo tās ir būtiskas arī transporta sektora dekarbonizācijas mērķu sasniegšanai un mobilitātes uzlabošanai reģionos plašāk, kas saistāms ar iedzīvotājiem labvēlīgiem apstākļiem mazāk apdzīvotās vietās.

Attiecībā uz klimata mērķiem ir pozitīvi vērtējams informatīvajā ziņojumā aprakstītā, uz Pasaules bankas rekomendācijām balstītā izvēle daļā autoceļu atjaunošanas projektu izvēlēties mazāk emisiju radošas metodes: *“lai nodrošinātu investīcijas ietvaros veikto būvdarbu emisiju samazināšanu, ir izdarīta izvēle gandrīz pusei valsts reģionālo un vietējo autoceļu būvniecības darbus veikt, izmantojot metodes, kas rada ievērojami mazāku emisiju apjomu nekā pilnīga autoceļu pārbūve”*, respektīvi arī grants seguma atjaunošana un ceļa seguma divkārtu virsmas apstrāde ar bitumena emulsiju un sīkšķembām.

Gan NBK novērtējumā, gan informatīvajā ziņojumā, gan pašā Atveseļošanas plānā tiek uzsvērta plānā iekļauto papildinošo aktivitāšu (citu investīciju) nozīme klimata mērķu sasniegšanā, kas saprotama, kā kompensējoša emisijām, kas radušās šajā investīcijā. Tas akcentēts arī pašā Atveseļošanas plānā: *“vienlaikus, ANM investīcijas ir papildinošas darbības programmā plānotajām investīcijām bezizmešu un videi draudzīga transporta attīstībai, t.sk. sabiedriskā transporta attīstības veicināšanai ar dzelzceļu kā mugurkaulu, nodrošinot dzelzceļa tīkla pakāpenisku elektrifikāciju un esošā elektrificētā tīkla modernizāciju, sekmējot Latvijas virzību uz klimatneitralitātes mērķu sasniegšanu, samazinot autotransporta ekspluatācijas izmaksas, brauciena ilgumu, degvielas patēriņu un kaitējumu CO2 emisiju koncentrācijas veidā.”* Vides organizācijas kopumā pozitīvi vērtē minētās investīcijas un Latvijas RepowerEU sadaļu, kas papildināja Atveseļošanas plānu. Mūsu ieskatā, iecerētās investīcijas veicinās enerģētikas pārejas paātrināšanu Latvijā. Vienīgi investīcijām biometāna ievades punktu izveidei kopējā dabasgāzes cauruļvadu sistēmā ir apšaubāma lietderība klimatneitralitātes mērķa sasniegšanai ilgtermiņā, jo ar biometānu Latvijā teorētiski varētu aizstāt tikai apmēram 15% no esošā dabasgāzes patēriņa⁷⁷, savukārt, maz ticams, ka sintētiskais metāns varētu tikt saražots tik lielā apmērā, lai aizstātu atlikušo daļu. Turklāt biometānu iecerēts izmantot arī transporta sektora dekarbonizācijā, vēl vairāk paaugstinot pieprasījumu pēc šī ierobežotā resursa. Tas rada augstu risku, ka tiks paildzināta atkarība no fosilās dabasgāzes, lai kopējā dabasgāzes tīklā tiktu uzturēts nepieciešamais gāzveida energoresurss.

NBK novērtējuma sadaļā “Pielāgošanās klimata pārmaiņām” ir pareizi identificēti klimata pārmaiņu radītie riski un riskus mazinošās darbības - uzsvars uz plūdu ūdeņu novadīšanu, karstumnoturīgiem ceļu materiāliem, un

⁷⁶ [Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāns 2021.-2026.gadam, 1.pielikums Principa “Nenodarīt būtisku kaitējumu” novērtējums](#), 137 lpp.

⁷⁷ Eiropas Komisija, [2021.Biomethane fiche – Latvia \(2021\)](#), Eiropas Komisijas portāls, skatīts 09.02.2025

tml. Attiecībā uz plūdu risku mazināšanu minēts arī, ka “Ņemot vērā klimata pārmaiņu projekcijas un plūdu riskus, īstenojot satiksmes pārvaldību pārbūves darbus un plānojot tehniskos risinājumus, tiks izvērtēti ar plūdu laikā radīto satiksmes pārvaldību balstu izskalojumu saistītie riski, tiks veicināta ilgtspējīga lietusūdens apsaimniekošanas un drenāžas risinājumu izveide, pamatojoties uz zaļās infrastruktūras un ekosistēmu pakalpojumu pieeju”. Šāda pieeja ir viennozīmīgi atbalstāma, taču vides organizācijām diemžēl šīs analīzes ietvaros ir pietrūcis informācijas par to, kā zaļās infrastruktūras un ekosistēmu pakalpojumu pieeja lietusūdeņu apsaimniekošanas un drenāžas risinājumu izveidē ir īstenota praksē. Veiksmīgas piemērošanas gadījumā tā būtu vērtīga pieredze, kuru izmantot citos autoceļu investīciju projektos nākotnē. Praksē diemžēl autoceļiem nepieciešamās ūdens novadīšanas (grāvju) ierīkošana saistīta arī ar ceļu malās augošo koku izciršanu.

Pozitīvi vērtējams NBK novērtējuma aprites ekonomikas iekļautās zaļā iepirkuma un otreizējo materiālu izmantošanas prasības, piemēram, ceļa caurteku izgatavošana no otrreizējā materiāla⁷⁸, taču diemžēl vēlāk informatīvajā ziņojumā⁷⁹, kā arī iepirkumos tās netika iestrādātas.⁸⁰

NBK novērtējuma bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzības un atjaunošanas sadaļā uzsvērts, ka darbi tiks veikti tikai esošajā ceļa nodalījuma joslā (informatīvajā ziņojumā ir iekļauta piebilde “izņemot gadījumus, ja tas nepieciešams satiksmes drošības nodrošināšanai”⁸¹), kā arī norādīts, ka visiem plānotajiem pasākumiem tiks veikts ietekmes uz vidi novērtējums saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto. Tomēr atbilstoši likumam “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”⁸² prasība par ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanu vai pat tikai sākotnējo ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanu⁸³ attiecas tikai uz dažāda veida jaunbūvējamiem ceļiem, un tā netiek piemērota atjaunojot esošus autoceļus.

Savukārt, tehniskos noteikumus šīs investīcijas kontekstā arī vajadzētu no Valsts vides dienesta saņemt tikai gadījumos, ja infrastruktūra tiktu atjaunota no jauna apgūstamās platībās ārpus ceļa zemes nodalījuma joslas, kā arī gadījumos, kad autoceļš saistīts ar hidrotehnisko būvju būvniecību vai pārbūvi vai to paredz īpaši aizsargājamo dabas teritoriju saistošie noteikumi.⁸⁴

Tāpat NBK novērtējuma bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzības un atjaunošanas sadaļā norādīts, ka “tiks īstenoti vajadzīgie ietekmes mazināšanas pasākumi, kuru mērķis ir zemes fragmentācijas un degradācijas samazināšana (piemēram, zaļie koridori, caurtekas), un kas ir balstīti uz izvirzītajiem saglabāšanas mērķiem”. Lai gan vajadzība pēc fragmentāciju mazināšanas un dzīvnieku migrāciju uzlabojošiem vides pasākumiem autoceļus investīcijās Latvijā ir liela, un līdz šim šīs prakses gandrīz nav tikušas attīstītas⁸⁵, attiecībā uz šo investīciju vides organizācijām pagaidām nav informācijas par to, kā šie solījumi ir ieviesti praksē.

⁷⁸ [Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāns 2021.-2026.gadam, 1.pielikums Principa “Nenodarīt būtisku kaitējumu” novērtējums](#), 137 lpp.

⁷⁹ VARAM, [Informatīvais ziņojums “Par Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna 3.1. reformas un investīciju virziena “Reģionālā politika” 3.1.1.r. reformas “Administratīvi teritoriālā reforma” 3.1.1.1.i. investīcijas “Valsts reģionālo un vietējo autoceļu tīkla uzlabošana” īstenošanu”](#), [tapportals.mk.gov.lv](#), 02.06.2022

⁸⁰ Informācija saņemta no LVC pārstāvja 2025. gada janvārī, e-pastā.

⁸¹ VARAM, [Informatīvais ziņojums “Par Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna 3.1. reformas un investīciju virziena “Reģionālā politika” 3.1.1.r. reformas “Administratīvi teritoriālā reforma” 3.1.1.1.i. investīcijas “Valsts reģionālo un vietējo autoceļu tīkla uzlabošana” īstenošanu”](#), [tapportals.mk.gov.lv](#), 02.06.2022

⁸² Latvijas Republikas Saeima, [Likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”, 1. pielikums “Objekti, kuru ietekmes novērtējums ir nepieciešams”](#), [likumi.lv](#), 14.10.1998

⁸³ Latvijas Republikas Saeima, [Likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”, 2. pielikums “Darbības, kurām nepieciešams sākotnējais izvērtējums”](#), [likumi.lv](#), 14.10.1998

⁸⁴ MK noteikumi Nr. 30 (27.01.2015) [“Kārtība, kādā Valsts vides dienests izdod tehniskos noteikumus paredzētajai darbībai”](#), [likumi.lv](#)

⁸⁵ Latvijas valsts ceļi, [Pasargāt gan cilvēkus, gan dzīvniekus](#), [Latvijas valsts ceļu mājaslapa](#), 10.10.2024

Viens no bioloģisko daudzveidību ietekmējošiem aspektiem ir autoceļu atjaunošanai un pārbūvei nepieciešamā koku ciršana, kas nav vērtēta NBK novērtējumā. Tomēr vairākos vairākos apskatāmās investīcijas objektos bija nepieciešama apjomīga koku ciršana (piemēram, autoceļa V595 Viļāni - Maltas Trūpi - Lomi 0,00-1,86 un 2,50-10,57 km seguma atjaunošana, autoceļa P17 Valmiera - Rūjiena - Igaunijas robeža 2,545-20,702 km asfaltbetona segas atjaunošana, autoceļa P37 Pļaviņas (Gostiņi) - Madona - Gulbene 60,14-71,50 km asfaltbetona segas pārbūve. Izvērtējot publicēto informāciju^{86,87,88} un iepirkumu dokumentāciju^{89,90,91}, redzams, ka konkrētajiem objektiem NBK izvērtējums nav novedis pie papildus nosacījumu izvirzīšanas koku izvērtēšanai un saglabāšanai. Atbilstoši MK noteikumiem "Noteikumi par koku ciršanu ārpus meža" tika saņemtas atļaujas koku ciršanai un koku izvērtēšana bija katras pašvaldības kompetencē^{92,93}. Piemēram, autoceļa V595 gadījumā sabiedrības rosinātajās diskusijās atklājās, ka laikus nav bijusi veikta koku ciršanas saskaņošana ar Dabas aizsardzības pārvaldi gadījumos, ko nosaka Ministru kabineta noteikumi "Noteikumi par koku ciršanu ārpus meža".⁹⁴ Tas nedaudz aizkavēja darbu veikšanu, bet nenodrošināja koku saglabāšanu. Vēlāk Dabas pārvaldes saskaņojums koku ciršanai tika saņemts ar nosacījumu, ka paredzētās darbības vietā jāveic koku stādījumu atjaunošanu ārpus ceļa nodalījuma joslas, atjaunošanai izmantojot vietējo sugu kokus (piemēram, liepas, ozolus), atjaunojot koku stādījumus līdzšinējā platībā.⁹⁵ Jaunu koku stādīšana, protams, ir atbalstāma, taču nocirsto pieaugušo un veco koku ekoloģisko vērtību tie sasniegs tikai pēc daudziem desmitiem gadu. Jāatzīmē, ka minētā autoceļa V595 posma seguma atjaunošanas iepirkuma materiāliem pievienotajā defektu aktā minēti tuvu brauktuvei esoši bīstami koki, bet izdotajā atļaujā koku ciršana pamatota ar ūdens atvades sistēmas izbūvi.

Jāatzīmē, ka diskusija par koku saglabāšanu pie ceļiem ietver arī drošības un ceļu infrastruktūras projektēšanas un būvniecības standartu un normatīvu jautājumus, ne tikai bioloģiskās daudzveidības un ainavisko un kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanas jautājumus. Taču, lai gan atbilstoši likuma "Par autoceļiem" 22. pantā noteiktajam ceļa pārvaldītājam ir tiesības, citu starpā, no ceļu zemes nodalījuma joslas aizvākt augošos kokus, kas apdraud satiksmes drošību vai traucē autoceļa uzturēšanu,⁹⁶ kā arī atbilstoši LVS 190-2 punktam 5.1.3, ceļa nodalījuma joslā ne koki ne krūmi atrasties nedrīkst, tomēr tiek atrasti risinājumi koku saglabāšanai arī šīs investīcijas atbalstītajos objektos, piemēram, autoceļa P17 nodalījuma joslā.

⁸⁶ Zute-Vītola, L., [Galēnu pagastā nemierā ar plānu nozāgēt 22 liepas: dabas sargi prasa skaidrojumu pašvaldībai](#), portāls lsm.lv, 21.06.2022

⁸⁷ <https://www.retv.lv/raksts/izcert-simtgadigas-liepas-galenu-pagasta>

⁸⁸ Kuncevičs, M., [Dabas fonds apšauba 400 koku izciršanu pie ceļa Valmiera – Rencēni: pašvaldība domas nemaina](#), portāls lsm.lv, 28.06.2023

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/28.06.2023-dabas-fonds-apsauba-400-koku-izciršanu-pie-cela-valmiera-renceni-pasvaldiba-domas-nemaina.a514649/>,

⁸⁹ Latvijas valsts ceļi, [Iepirkums - Valsts reģionālā autoceļa P37 Pļaviņas \(Gostiņi\) – Madona – Gulbene posma 60,14 - 71,50 km pārbūve](#), Elektronisko iepirkumu sistēma, 02.05.2024

<https://www.eis.gov.lv/EKEIS/Supplier/Procurement/122281>,

⁹⁰ Latvijas valsts ceļi, [Iepirkums - Valsts reģionālā autoceļa P17 Valmiera-Rūjiena-Igaunijas robeža \(Unguriņi\) posma 2,545-20,702 km un valsts reģionālā autoceļa P44 Ilzene-Līzespasts posma 0,000-2,860 km seguma atjaunošana](#), Elektronisko iepirkumu sistēma, 15.03.2023

⁹¹ Latvijas valsts ceļi, [Iepirkums - Valsts vietējo autoceļu seguma atjaunošana \(autoceļi - V508, V526, V595, V584 un V593\)](#), Elektronisko iepirkumu sistēma, 23.03.2022

⁹² Latvijas valsts ceļi, [Sākas ceļa remonts starp Valmieru un Rencēniem – saņemta pašvaldības atļauja koku ciršanai](#), Latvijas valsts ceļu mājaslapa, 26.06.2023.

⁹³ Latvijas valsts ceļi, [Pārbūvēs autoceļa P37 posmu starp Cesvaini un Jaungulbeni](#), Latvijas valsts ceļu mājaslapa, 01.08.2024.

⁹⁴ MK noteikumi nr. 309. [Noteikumi par koku ciršanu ārpus meža](#), Latvijas Republikas tiesību aktu portāls,

⁹⁵ Informācija saņemta no LVC pārstāvja 2025. gada janvārī, e-pastā.

⁹⁶ LR Saeima, Likums ["Par autoceļiem" \(11.03.1992\)](#), Latvijas Republikas tiesību aktu portāls,

Intervētās iesaistītās puses: Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija, VSIA “Latvijas valsts ceļi”.

Galvenās iesaistīto pušu sniegtās atziņas un secinājumi

- A. NBK principa izvērtējums tika veikts pirmo reizi un problēmas radīja tas, ka normatīvos vai vadlīnijās nav definēta un skaidrota NBK veikšana, un katrā gadījumā tas tiek risināts individuāli. Rezultātā NBK izvērtējums tomēr radīja diezgan lielu administratīvo slogu, bet pēc būtības tas bija apkopojums par jau pastāvošu normatīvu un izvērtēšanas sistēmu. Arī no EK puses nebija prasības NBK izvērtējumā ietvert un noteikt papildus prasības tam, ko jau prasa spēkā esošie normatīvi. Tādējādi NBK princips vairāk saistīts ar esošo normatīvu izpildi, piemēram, zaļā publiskā iepirkuma prasības, būvniecības atkritumu apsaimniekošana, IVN regulējums, nevis jaunas papildus prasības.
- B. Atvērēšanas fonda plāna Darbības kārtībā attiecībā uz NBK nav noteikts neviens konkrēts sasniedzamais rādītājs.
- C. Vienošanās starp VARAM, SM un LVC par investīcijas ieviešanu paredz nodrošināt, ka projekta īstenošanā tiek ievēroti Atvērēšanas fonda horizontālie principi, ja attiecināms, ciktāl tas noteikts Informatīvajā ziņojumā un to paredz normatīvie akti vides aizsardzības jomā, tostarp Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai tiek sniegta nepieciešamā informācija par principa “Nenodarīt būtisku kaitējumu” (“Do No Significant Harm”) piemērošanu un zaļo publisko iepirkumu skaitu, ja tādi veikti. Taču NBK prasības/rādītāji nav detalizēti.
- D. Lai sekotu līdzi investīcijas ieviešanai, ir izveidota darba grupa, kas izskata risku jautājumus. Līdz šim nav bijis neviens ar NBK saistīts riska jautājums.
- E. Finansējuma pārdales procesa rezultātā nereti rodas situācijas, kurā ļoti strauji jābūt gataviem ES fondu investīcijās iekļaut augstas gatavības projektus. Šādās situācijās jau principā sagatavotiem projektiem pēkšņi rodas nepieciešamība īsā laika periodā veikt NBK novērtējumu. Ja būtu laicīgi bijis zināms, ka projekts tiks finansēts izmantojot ES fondus, un ja prasības būtu zināmas, būtu bijis iespējams to veikt savlaicīgi.
- F. LVC piedalās Eiropas Savienības Tehniskā atbalsta instrumenta projektā “Integration of environmental dimensions in public finances - implementing the 'Do No Significant Harm' (DNSH) principle in public funding programme”. Šī projekta aktivitātes ietver LVC vadīto procesu pārskatīšanu attiecībā uz NBK principa piemērošanu, kā arī sniegt atbalstu gan tehnisku, gan procesuālu risinājumu ieviešanai publisko autoceļu būvniecības procesu pārvaldībai (tai skaitā iepirkumiem), lai nodrošinātu šī principa ieviešanu. Projekts tika uzsākts 2024. gada sākumā un šobrīd notiek projekta pirmie soļi, tādēļ atziņu vai rezultātu šajā projektā vēl nav.
- G. Tiek nodrošināta normatīvu ievērošana, t.sk. attiecībā uz koku ciršanu. Nav definēti risinājumi, kas autoceļu būvprojektos ir vai nav atbilstoši NBK principam, vai būtu veicami papildus, lai nodrošinātu atbilstību NBK principa ieviešanai. Iepriekš minētajā Eiropas Savienības Tehniskā atbalsta instrumenta projektā paredzēts veikt šādu analīzi.

- H. Vienota metodika un vadlīnijas NBK novērtējuma veikšanai katram investīciju veidam (piemēram, standartizēta aizpildāma “pārbaudes lapa”) palīdzētu strukturēti novērtēt un mazinātu administratīvo slogu.
- A. Jebkuru NBK prasību turpmākajai ieviešanai jābūt samērīgai gan no projekta realizācijas administratīvā sloga palielināšanas, gan no projekta realizācijas izmaksu palielinājuma, gan arī no kopējā ieguvuma sabiedrībai skatu punkta. Piemēram, iespējama situācija, kur projekta realizācijas rezultātā kopumā tiek radīts SEG emisiju samazinājums nocērtot koku, taču tā saglabāšanai nepieciešams veikt papildu būvdarbus, kas savukārt projekta SEG emisijas palielinās, kā rezultātā kopējās projekta SEG emisijas var pat palielināties. Šādā gadījumā iespējams būtu nepieciešams radīt sistemātisku mehānismu, piemēram kā autoceļa V595 gadījumā, kur koku būtu atļaujams nocirst, vienlaikus vietā iestādot jaunu koku vai kokus vietā, kur tie neapdraud satiksmes drošību un nerada potenciālu nepieciešamību pēc investīcijām ilgtermiņā.
- B. Potenciālās NBK un citas prasības var ievērojami sadārdzināt projektu realizāciju, kas secīgi nepietiekama finansējuma apstākļos var radīt situāciju, kur būvdarbi tiek veikti uz autoceļiem, kur šādas prasības netiek izvirzītas un projekti ir lētāki. Tāpat jebkura prasība saņemt skaņojumus vai piesaistīt ekspertus rada jaunu administratīvo slogu un paildzina būvniecības procesu.

Vides organizāciju secinājumi par NBK principa ievērošanu šīs investīcijas ieviešanā

- A. NBK princips lielākoties tiek ievērots, ciktāl tas saistīts ar spēkā esošo normatīvu prasībām būvniecības, vides aizsardzības un zaļā iepirkuma jomā.
- B. Ietekme uz vidi un ietekmes mazināšanas pasākumi ir atkarīgi no veicamo darbu apjoma. Šajā investīcijā atbalstītajiem objektiem nav paredzēts un netiek veikts ietekmes uz vidi novērtējums vai sākotnējais izvērtējums, līdz ar to praktiski nav iespējams risināt Atveseļošanas plāna 2021.-2026.gadam NBK izvērtējumā minēto, ka tiks īstenoti vajadzīgie ietekmes mazināšanas pasākumi, kuru mērķis ir zemes fragmentācijas un degradācijas samazināšana (piemēram, zaļie koridori, caurtekas), jo paredzēto darbu apjoms neprasa izvērtēt paša autoceļa negatīvās ietekmes. Šajā investīcijā atbalstītajos objektos tiltu un caurteku pārbūves gadījumos būtu iespējams nodrošināt ūdensteču nepārtrauktības un zivju migrācijas nodrošināšanai nepieciešamās prasības, jo parasti šajos gadījumos ir nepieciešami Valsts vides dienesta tehniskie noteikumi, un to sagatavošanā tiek ņemtas vērā ekspertu atzinumus iekļautās rekomendācijas. Ja normatīvie akti to neprasa, šādos gadījumos bez tehnisko noteikumu izdošanas varētu arī iztikt, taču, lai panāktu zivīm, abiniekiem un citām sugām labvēlīgu iznākumu, konsultācija ar dabas ekspertiem vienalga būtu vēlama.
- C. Autoceļu uzturēšanai, atjaunošanai un pārbūvei nepieciešamā koku ciršana var atstāt negatīvu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību, kā arī mēdz izraisīt diskusijas sabiedrībā par ietekmi uz ainavu un īpašumu. Tostarp publiskas diskusijas izvērsās arī par koku ciršanu šīs investīcijas objektos: autoceļa V595 Viļāni - Maltas Trūpi - Lomi 0,00-1,86 un 2,50-10,570 km seguma atjaunošanai – grants seguma dubultās virsmas apstrādei un P17 Valmiera - Rūjiena - Igaunijas robeža (Unguriņi) 2,545-20,702 km. Investīcijas NBK izvērtējumā netika doti detālāki nosacījumi koku ciršanas izvērtēšanai un koku ciršanai tika saņemtas atļaujas atbilstoši Ministru kabineta Noteikumiem par koku ciršanu ārpus meža. Atļaujas ārpus meža augošu koku nociršanai izsniedz pašvaldības, taču koku izvērtēšanas kārtība un izvirzītās prasības koku saglabāšanai pašvaldībās ir atšķirīga. Diemžēl reizēm pat netiek ievērotas MK

noteikumu prasības koku cērtamo koku izvērtēšanā. NBK izvērtējums šajā investīcijā nav vērtējis koku ciršanas potenciālo negatīvo ietekmi uz bioloģisko daudzveidību un nav palīdzējis risināt jautājumu par koku saglabāšanu pie ceļiem.

- D. Ņemot vērā Taksonomijas regulas 17. pantā minēto par kaitējumu dzīvotņu un sugu, tostarp Savienības nozīmes dzīvotņu un sugu, aizsardzības statusam, būtu jāpievērš lielāka vērība autoceļu malās augošo koku izvērtēšanai no īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu un migrācijas koridoru aspekta.
- E. Ņemot vērā gan koku bioloģisko un ainavisko nozīmi, gan ceļa drošai izmantošanai un uzturēšanai nepieciešamās prasības, NBK principa izvērtējumā būtu jāparedz konkrēti uzdevumi koku ciršanas/saglabāšanas izvērtēšanai katrā objektā (piemēram, apzināt bioloģiski, ainaviski, kultūrvēsturiski vērtīgos kokus, izvērtēt to stāvokli un koku saglabāšanai iespējamus risinājumus, šādu koku nociršanu pieļaujot vienīgi izņēmuma gadījumos), kā arī pasākumi saglabājamo koku sakņu un stumbru aizsardzībai būvdarbu laikā. Attiecībā uz koku saudzēšanu šobrīd Latvijā pietrūkst vienotas izpratnes par pareizu rīcību būvdarbu laikā. Atsevišķām pašvaldībām ir izstrādātas vadlīnijas,⁹⁷ taču tādas būtu nepieciešamas valsts mērogā, lai uz tām varētu atsaukties investīciju regulējošos tiesību aktos.

Rekomendācijas Eiropas Komisijai par turpmāku NBK principa stiprināšanu ES fondos

1. Trīs apskatīto investīciju analīze, lai arī nedod visaptverošu priekšstatu par Atveseļošanas plāna ieviešanu Latvijā, tomēr parāda, ka investīciju ieviešanā regulāri veidojas situācijas, kurās nepietiek ar spēkā esošo Latvijas un Eiropas Savienības tiesību aktu prasībām, lai nenodarītu kaitējumu ES un LV politikas dokumentos un normatīvajos aktos (sevišķi Taksonomijas regulā) nostiprinātajiem vides mērķiem. Tāpēc **princips “nenodarīt būtisku kaitējumu” un tā ievērošana kā priekšnoteikums ES publiskā finansējuma saņemšanai ir nepieciešams arī turpmāk.**
2. Iesaistīto pušu sniegtās atbildes arī parāda, ka pašreizējā situācija, kurā dažādiem ES fondiem un finanšu instrumentiem NBK princips tiek piemērots atšķirīgā veidā, ir radījusi papildus administratīvo slogu un apgrūtinājumu visām investīcijas ieviešanā iesaistītajām pusēm - gan valsts iestādēm, gan finansējuma saņēmējiem. Tāpēc **nākamajā ES daudzgadu budžetā šī principa piemērošanu ir nepieciešams vienādot starp pēc iespējas vairāk ES fondiem un finanšu instrumentiem.** Tas ievērojami mazinātu valsts pārvaldes administratīvo slogu, kā arī padarītu daudz skaidrākus nosacījumus finansējuma saņēmējam, kurš (sevišķi valsts pārvaldes, pašvaldības vai valsts uzņēmuma gadījumā) nereti īsteno līdzīga rakstura aktivitātes, izmantojot dažādus ES fondus vai finanšu instrumentus.
3. Vides organizāciju analīze skaidri parāda, ka nepieciešamas detālākas vadlīnijas par konkrētām nozarēm, lai stiprinātu vienotu izpratni par to, ko nozīmē “būtisks” kaitējums. **Nākamā daudzgadu budžeta NBK tehniskajos norādījumos (vadlīnijās) ir nepieciešams detalizētāk aprakstīt NBK prasības noteiktiem sektoriem (būvniecība, transports, ūdenssaimniecība u.c.),** skaidri norādot finansējamās un nefinansējamās rīcības, kā tas ir darīts Sociālā Klimata fonda NBK principa piemērošanas melnraksta dokumentā, kas tika nodots sabiedriskajā apspriešanā 2024. gadā.⁹⁸

⁹⁷ Liepājas pilsētas domes vides un veselības daļa, [Vadlīnijas koku aizsardzībai būvobjektā](#), Liepājas pilsētas domes mājaslapa, skatīts 09.02.2025

⁹⁸ Eiropas Komisija, [Sociālā Klimata fonda NBK principa piemērošanas dokuments](#), Eiropas komisijas mājaslapa, 23.08.2024

4. Lai NBK princips nebūtu tikai pārbaude par atbilstību vides normatīvajiem aktiem, **Eiropas Komisijas jaunajiem NBK tehniskajiem norādījumiem un vadlīnijām, ir skaidri jādefinē, kādas prasības var būt obligāti nosakāmas vai rekomendējošas papildus esošo ES normatīvo aktu prasībām, lai veicinātu ES Taksonomijas regulā noteikto sešu vides mērķu sasniegšanu** - piemēram, prasība aizsargāt ES nozīmes aizsargājamus biotopus un sugas arī ārpus Natura 2000 teritorijām, prasības sugu dzīvotņu un zemes fragmentācijas un degradācijas samazināšanai (autoceļu, plūdu risku mazināšanas, energoinfrastruktūras un citās ar būvniecību saistītās investīcijās).
5. Aicinām Eiropas Komisiju atbalstīt, **ka dalībvalstis veido savas, ar Eiropas Komisiju saskaņotas, uz EK tehniskajām nosacījumiem balstītas NBK vadlīnijas**, kurās ir definēti: 1) kuri spēkā esošie nacionālie normatīvie akti konkrētās nozarēs pārklājas ar NBK prasībām, 2) kādas konkrētu nozaru NBK prasības ir iekļaujamas investīciju NBK novērtējumos, atlases kritērijos un īstenošanas noteikumos **papildus jau spēkā esošajiem dalībvalsts normatīvajiem aktiem**, 3) vajadzības gadījumā vienotas valsts vadlīnijas NBK prasību ievērošanā konkrētās nozarēs.
6. Lai mazinātu nevajadzīgu administratīvo slogu, Eiropas Komisijai savās vadlīnijās un tehniskajās norādēs NBK novērtējumu veicējiem ir jāveicina tas, ka NBK novērtējumos pēc iespējas **mazāk tiek dublēti spēkā esošie būvnormatīvi un citas spēkā esošas normatīvo aktu prasības**, kuras jāpilda jebkurā gadījumā, lai saņemtu būvatļaujas un citas atļaujas. Ja EK ir nepieciešams jau spēkā esošu, vides mērķu veicinošu nacionālo būvnormatīvu un citu tiesību aktu prasību apkopojums, dalībvalstis ir jāaicina to aprakstīt ar EK saskaņotajās nacionālajās NBK vadlīnijās (5. rekomendācija), uz kurām ir iespējams atsaukties NBK novērtējumos vajadzības gadījumā.
7. Lai stiprinātu NBK principa ievērošanu ne tikai programmas līmenī, bet arī konkrētos projektos, ir vērts sagatavot **atsevišķus ieteikumus investīciju kontrolējošajām iestādēm par NBK nosacījumu ievērošanas uzraudzību, kas definētu, kurās projekta īstenošanas stadijās būtu nepieciešama kontrole un kādiem aspektiem būtu jāpievērš uzmanība. Attiecīgi, šādas prasības varētu tikt integrētas investīciju ieviešanu regulējošos noteikumos.**

Rekomendācijas NBK principa tālākai piemērošanai ES fondu investīcijās nacionālā līmenī (Latvijā) Eiropas Komisijai par turpmāku NBK principa stiprināšanu ES fondos

1. **Vienotas nacionālās NBK vadlīnijas NBK principa piemērošanai ES fondu izlietojumam būtu nepieciešamas vismaz nākamajam ES daudzgadu budžeta periodam** - tām būtu jābūt saskaņotām ar Eiropas Komisijas izstrādātajiem tehniskajiem norādījumiem un vadlīnijām. Šādas vadlīnijas nodrošinātu vienotu izpratni un piemērošanas praksi gan publiskajām, gan privātajām personām (ES fondu finansējuma saņēmējiem). Tās palīdzētu izvairīties no interpretācijas dažādībām un nodrošinātu, ka visas iesaistītās puses skaidri saprot, kā tiek vērtēts "kaitējums" un, piemēram, kādos gadījumos projekti var tikt noraidīti. To uzdevumi:
 - a. Ikdēlīzējot pa nozarēm (ēkas, transports, enerģētika, un tml), definēt EK Taksonomijas regulas, tās deleģēto aktu, NBK principa piemērošanas tehniskajos norādījumos iekļauto prasību pārklāšanos ar Latvijas nacionālo tiesību aktu prasībām, saraksta veidā parādot tās prasības, kuras investīcijas ieviesējam konkrētajā nozarē būs jāizpilda jau tāpat, atbilstoši tiesību aktu prasībām. Ja Eiropas Komisija to pieļauj, neprasīt finansējuma saņēmējam vēlreiz apliecināt to nosacījumu ievērošanu, ko jau reglamentē nacionālie tiesību akti un bez kuru ievērošanas nebūtu iespējams īstenot projektu. Tam ir potenciāls būtiski samazināt administratīvo slogu projektu vērtēšanā, investīcijas pasākumu ieviešanas nosacījumu un

projektu vērtēšanas kritēriju izstrādē, samazinot saskaņošanai nepieciešamo laiku un veicinot investīciju ātrāku nonākšanu tautsaimniecībā.

- b. Norādīt uz papildus pasākumiem vai drošības nosacījumiem, kurus ir ieteicams vai obligāti ietvert NBK novērtējumos programmēšanas stadijā, lai dotu labumu Taksonomijas regulā ietvertajiem sešiem vides mērķiem (piemēram, kaitējuma nenodarīšana ES nozīmes biotopiem, tai skaitā ārpus aizsargājamām teritorijām, dzīvnieku pāreju, zaļo caurteku integrēšana autoceļu investīcijās un tml).
2. Analizējot izvēlētās investīcijas redzams, ka **vairākos no apskatītajiem sektoriem ir ar ES vides mērķu sasniegšanu saistītas, sistemātiskas problēmas, kuras nav iespējams atrisināt vien ar NBK novērtējumiem:**
 - a. Ir atsevišķas nozares vai investīciju veidi, piemēram, autoceļu izbūve un atjaunošana, kur ir nepieciešama valsts mērogu standartu vai labās prakses vadlīniju izstrāde vai pilnveide noteiktiem vides aspektiem, lai nodrošinātu vienotu labāko praksi piemērošanu. Tāda ir piemēram autoceļu atjaunošana, veloinfrastruktūras izbūve un tamlīdzīgi pasākumi, kas ietekmē gar ceļiem augošus kokus. Uz šādām vadlīnijām ir nepieciešams vairāk atsaukties investīciju atlasē kritērijos un noteikumos.
 - b. Tāpat ir nozares un investīciju projektu veidi, piemēram, plūdu risku mazināšanas investīcijas, kuru plānošanā un īstenošanā nepieciešamas fundamentālas sistēmiskas pārmaiņas, lai investīcijas varētu vieglāk īstenot atbilstoši Taksonomijas regulā noteiktajiem vides mērķiem un NBK nosacījumiem.
3. Apskatītajās investīcijās ir parādījies, ka, lai gan NBK novērtējumos solīts, ka ietekme tiks izvērtēta un negatīvu ietekmi mazinošie pasākumi tiks paredzēti ietekmes uz vidi novērtējumos vai sākotnējos ietekmes uz vidi novērtējumos, praksē redzams, ka ir situācijas, kur tiesību akti neprasa veikt šādus novērtējumus, un beigās projektā būtiskas vides prasības netiek iekļautas. **Tāpēc jau NBK novērtējumu posmā ir nepieciešams identificēt investīcijā atbalstāmos pasākumu veidus, kuriem saskaņā ar normatīvajiem aktiem ietekmes uz vidi novērtējums (vai sākotnējais ietekmes uz vidi novērtējums) nebūtu jāveic (piemēram, autoceļu seguma atjaunošanas gadījumā), un NBK novērtējumos jāparedz skaidri definētas, ietekmi mazinošas prasības, kuras vēlāk jāintegrē projektu atlasē kritērijos, investīcijas īstenošanu regulējošos tiesību aktos u.c.**
4. **NBK novērtējumu sagatavošanā vai to izvērtēšanā pirms investīciju programmas apstiprināšanas ir vēlams iesaistīt vai konsultēties ar dabas aizsardzības un vides ekspertiem vai kompetentajām iestādēm (piemēram, Valsts vides dienests, Dabas aizsardzības pārvalde, Latvijas Vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, institūts "BIOR", u.c.), lai laicīgi un reālistiski ņemtu vērā iespējamās negatīvās vides ietekmes NBK novērtējumos un uzlabotu to kvalitāti. Tas ļautu pievērst lielāku uzmanību to novēršanai investīciju projektu sagatavošanas un īstenošanas procesā.**
5. Ņemot vērā pieaugošo nepieciešamību integrēt NBK principu un citas vides prasības ES fondu investīcijās, kā arī lai mazinātu nesapratni un atšķirīgas interpretācijas par NBK principa piemērošanu, būtu vēlams **deleģēt vienu valsts iestādi un izveidot tai konsultatīvu funkciju par vides, klimata horizontālo principu ievērošanu (NBK princips, klimatdrošināšana, u.c.).**
6. **Principu "Nenodarīt būtisku kaitējumu" ir ieteicams pakāpeniski iestrādāt kā horizontālu principu ar būvniecību, infrastruktūras izveidi vai atjaunošanu saistītajos tiesību aktos un**

plānošanas dokumentos. Tā kā valstis ir saistītas ar ES klimata un vides politikām, nacionālo tiesību aktu salāgošana ar šo principu nodrošinātu labāku investīciju atbilstību ES un Latvijas vides mērķiem un veicinātu, piemēram, laba ūdeņu ekoloģiskā stāvokļa sasniegšanu, vai klimatneitralitātes sasniegšanu līdz 2050. gadam. Tam ir potenciāls mazināt administratīvo slogu ne tikai projektu vērtēšanā, bet arī investīcijas pasākumu ieviešanas nosacījumu un projektu vērtēšanas kritēriju izstrādē, samazinot saskaņošanai nepieciešamo laiku un veicinot investīciju ātrāku nonākšanu tautsaimniecībā.

7. **Principa pakāpeniska attiecināšana arī uz nacionālo finansējumu veicinātu ilgtspējīgāku attīstību un sekmētu valsts un Eiropas Savienības ilgtermiņa mērķu saskaņotību.** Tas būtu būtisks solis pretī “zaļā budžeta” plānošanas prakses pakāpeniskai ieviešanai Latvijā, kas jau tiek īstenota trešajā daļā OECD dalībvalstu.⁹⁹

⁹⁹ Brusbārde, B. [“Zaļā domāšana valsts budžetā”](#). *Portāls makroekonomika.lv*, 14.07.2022